บทความวิจัย (Research Article)

การตีความเอกสาร*

Interpretation of Documents

อรุณี วสันตยานันท์**

นักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชากฎหมายเอกชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Arunee Wasantayanan

Master Student in Private Law, Faculty of Law, Thammasat University

วันที่รับบทความ 6 สิงหาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ 17 กันยายน 2565; วันที่ตอบรับบทความ 20 กันยายน 2565

* บทความนี้สรุปมาจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนเรื่อง **“การตีความเอกสาร”** หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเอกชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

** นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; อีเมลติดต่อ arunee.w01@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เน้นศึกษาเรื่องการตีความเอกสารตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ภายใต้บทบัญญัติอันเกี่ยวด้วยการตีความการแสดงเจตนาในมาตรา 171 เพื่อพิจารณาแนวทางในการตีความนิติกรรมซึ่งมีเอกสารเป็นหลักฐาน ทั้งกรณีที่เจตนาอันแท้จริงของคู่กรณีไม่ต้องตรงกัน หรือไม่สามารถค้นหาเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำนิติกรรม และกรณีที่ข้อตกลงซึ่งปรากฏในเอกสารมีความชัดเจน หรือสามารถสื่อถึงเจตนาของผู้ทำนิติกรรมแล้ว รวมถึงกรณีที่ไม่ปรากฏเอกสารซึ่งเป็นหลักฐานแห่งการทำนิติกรรมด้วย นอกจากนี้จะได้ศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับถ้อยคำหรือข้อความตามบทบัญญัติ เพื่อค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายและแนวทางในการปรับใช้ตามคำพิพากษา และจะได้ศึกษาบทบัญญัติ หรือหลักกฎหมายที่มีความคล้ายคลึงกับหลักการตามบทบัญญัติดังกล่าวในกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายอังกฤษและกฎหมายฝรั่งเศส กฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายแม่แบบ (Model Law) และกฎต้นแบบ (Model Rules) ได้แก่ กฎหมายการค้าแห่งยุโรป (Common European Sales Law) หรือประมวลว่าด้วยหลักเกี่ยวกับสัญญาทางการค้าระหว่างประเทศ (Principles of International Commercial Contracts) หรือกฎต้นแบบว่าด้วยกฎหมายเอกชนของยุโรป (Draft Common Frame of Reference)

จากการศึกษาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตีความเอกสารตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กรณีข้อความตามเอกสารชัดแจ้งย่อมไม่จำต้องตีความ อย่างไรก็ตามยังมีข้อถกเถียงในประเด็นดังกล่าวอยู่ ต่อมาในกรณีที่ข้อความตามเอกสารไม่ชัดเจน เนื่องจากเจตนาที่แท้จริงไม่ต้องตรงกันหรือไม่สามารถค้นหาเจตนาที่แท้จริงได้ ต้องพิจารณาข้อความที่ปรากฏตามเอกสารซึ่งเป็นหลักฐานแห่งการทำนิติกรรม เพื่อค้นหาเจตนาของผู้เข้าทำเอกสารตามมาตรา 171 โดยเพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร กรณีที่ไม่สามารถกำหนดเจตนาแท้จริงหรือเจตนาร่วมกันได้ ย่อมนำมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 มาพิจารณาต่อไป ทั้งนี้ จากการศึกษาคำพิพากษาของศาลปรากฏแนวทางในการตีความ กรณีมีเอกสารเป็นหลักฐานในการทำนิติกรรม นอกเหนือจากการพิจารณาตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องแล้วยังปรากฏหลักการอื่น ๆ ที่ศาลนำมาวินิจฉัยด้วย ได้แก่ หลักการพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง และหลักการพิจารณาหรือตีความเอกสารในภาพรวม

ในส่วนของหลักการตีความสัญญาในกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบ แม้ไม่ปรากฏหลักการตีความเอกสารอย่างชัดเจน

เช่นเดียวกับกฎหมายไทย แต่จากการศึกษาพบว่า ในบทบัญญัติอันเกี่ยวด้วยการตีความสัญญาต่างมีบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกับมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 เช่นเดียวกัน ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 4 หลักการ ได้แก่ หลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ (Terms to Be Given Effect) หลักตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ (Interpretation Against the Supplier of Term) หลักความแตกต่างของภาษา (Linguistic Discrepancies) และหลักอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การระบุจำนวนเงินหรือปริมาณเป็นตัวเลขและตัวอักษร การพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง (Surrounding Circumstances) รวมถึงการพิจารณาหรือตีความเอกสารในภาพรวม (Interpretation as a Whole) เป็นต้น

โดยผู้เขียนได้เสนอแนวทางในการตีความเอกสารทั้งสิ้น 5 ประการ ซึ่งเป็นข้อเสนอในการใช้และตีความเอกสารตามบทบัญญัติในปัจจุบัน และเสนอแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายต่างประเทศ และส่งเสริมแนวทางการตีความเอกสารให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การตีความการแสดงเจตนา; การตีความเอกสารสัญญา

Abstract

This article aims to study the concept of interpretation of documents under Section 10-14 of the Civil and Commercial Code, which are provisions under the general provision of interpretation of declaration of intention, namely Section 171 to consider the guideline as to how to interpret a juristic act which has a document as a proof, altogether the cases where (i) the true intention of the parties differs from each other or cannot be sought and (ii) the terms appearing in the documents are clear and reflect the intention of the parties. It also studies the cases where there is no document as proof of a juristic act. Moreover, it studies the problems regarding the texts of the provisions in order to seek the spirit of the law and the application of the law by courts. Furthermore, it compares similar provisions in foreign legal systems, namely, English law, French law, as well as international laws, model laws, and model rules, namely, the Common European Sales Law, the Principles of International Commercial Contracts, and the Draft Common Frame of Reference.

It has been found from the study that, according to relevant provisions regarding the interpretation of documents under the Thai Civil and Commercial Code, it is unnecessary to interpret the document if the terms of the documents are clear, despite the fact that there are still ongoing debates regarding the foregoing issue. In the cases where the terms are unclear because the true intentions of the parties differ from each other or cannot be sought, it is necessary to consider the terms of the documents, which are evidence of the juristic act, to seek the intention of the parties by virtue of Section 171, which provides that the true intention is to be sought rather than the literal meaning of the words or expressions. However, if the true intent or mutual intent of the parties cannot be sought, Sections 10 to 14 will be taken into consideration. According to court's decisions, there is a guideline of interpretation from the judgement where juristic acts have document as a proof, Besides the

relevant provisions to consider, there are other principles that the court applies, namely, surrounding circumstances and interpretation as a whole.

In terms of the relevant principles regarding the interpretation of contracts in foreign laws, international laws, model laws and model rules, it has not yet been found explicit provisions dealing with the interpretation of documents, which is different from the case of Thai law. Nonetheless, it has been found from the study that the studied provisions of the interpretation of contract contain similar rules as Sections 10 to 14 of the Thai Civil and Commercial Code, which could be grouped into 4 categories, namely, (1) Terms to be given effect, (2) Interpretation against the supplier of term, (3) Linguistic discrepancies, and (4) Other relevant rules such as the amount of money is identified in figures or letters, considering surrounding circumstances, and interpreting the document as a whole.

The author has proposed 5 guidelines for the interpretation of documents, which are recommendations to apply and interpret existing provisions under Thai law and to make the concept of interpretation of documents clearer.

Keywords: Intention of Declaration of Interpretation; Interpretation of Contract Documents

1. บทนำ

เมื่อบุคคลหรือตัวแทนนิติบุคคลได้เข้าทำสัญญาแล้วย่อมผูกพันตามสัญญาดังกล่าว หากปรากฏในภายหลังว่าสัญญาที่เกิดขึ้นไม่ชัดเจน มีช่องว่าง หรือเจตนาที่แสดงออกไม่ตรงกับความประสงค์ของคู่สัญญา ส่งผลให้ต้องมีการตีความสัญญาที่เกิดขึ้น ซึ่งการตีความสัญญาเมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง คือ มาตรา 171 วางหลักการในการตีความการแสดงเจตนา โดยให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร เพราะสัญญาเป็นนิติกรรม และนิติกรรมเป็นผลของการแสดงเจตนาที่มุ่งโดยตรงให้เกิดผลทางกฎหมาย เมื่อเจตนาของคู่สัญญาต้องตรงกันย่อมเกิดสัญญา แม้ปรากฏเอกสารหลักฐานใด แต่หากค้นหาเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้ต้องบังคับไปตามเจตนานั้น รวมถึงกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันให้แตกต่างเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติของกฎหมาย ตามมาตรา 151 อันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมใช้บังคับได้ตามหลักอิสระในทางแพ่ง และในมาตรา 368 กำหนดให้การตีความสัญญาต้องพิจารณาถึงหลักสุจริตและปกติประเพณีด้วย คือการพิจารณาว่าในสภาวการณ์เช่นนั้น วิญญูชนทั่วไปที่ปฏิบัติต่อกันโดยสุจริต และปฏิบัติตามปกติหรือปฏิบัติเป็นประจำพึงกระทำต่อกันอย่างไร โดยให้ถือว่าเป็นเจตนาของคู่สัญญา แม้คู่สัญญาจะมิได้ประสงค์ตามเจตนาอันพึงคาดหมายนี้ก็ตาม

นอกจากแนวทางดังกล่าว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศร[1] ได้อธิบายถึงแนวทางในการตีความสัญญาไว้อีกลักษณะหนึ่ง คือ กรณีที่ไม่สามารถค้นหาเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญา ตามมาตรา 171 และมีเอกสารระบุถึงข้อเท็จจริงใดที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ ย่อมใช้เป็นวัตถุแห่งการตีความได้ ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 คือ ข้อความในเอกสารอาจตีความได้สองนัย ให้ถือตามนัยที่จะมีผลบังคับได้[2] หรือกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไป

---

[1] ตามแนวทางในการตีความสัญญาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศร แม้ไม่มีการเขียนอธิบายไว้ในตำราโดยชัดเจน แต่คำอธิบายตามแนวทางดังกล่าวถูกอ้างอิงในตำราและวิทยานิพนธ์ เช่น กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, **นิติกรรม สัญญา และคำมั่น**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565), หน้า 151-156; ภารวีร์ กษิตินนท์, **การใช้หลักสุจริตในการตีความสัญญา**, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 44-57.

[2] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 10

ในทางเป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายผู้ต้องเสียในมูลหนี้นั้น[3] หรือกรณีที่จำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงเป็นตัวอักษรและตัวเลข หากไม่ตรงกันและไม่อาจทราบเจตนา ให้ถือตามจำนวนเงินหรือปริมาณที่เป็นตัวอักษร[4] รวมถึงกรณีที่ระบุตัวอักษรและตัวเลขหลายแห่งไม่ตรงกัน ให้ถือตามจำนวนเงินหรือปริมาณที่น้อยที่สุด[5] หรือกรณีที่ปรากฏเอกสารเรื่องเดียวกันมีหลายภาษาแตกต่างกัน และไม่อาจทราบเจตนาว่าจะบังคับไปตามภาษาใด ให้ถือตามภาษาไทย[6]

การตีความในมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีเอกสารซึ่งเป็นหลักฐานแห่งนิติกรรม และเป็นวัตถุแห่งการตีความ มีความน่าสนใจว่าเหตุใดนักกฎหมายหลายท่านจึงนิยามมาตราดังกล่าวเป็นเรื่องของการตีความเอกสาร และคำว่า “เอกสาร” มีรูปแบบหรือลักษณะเช่นใด มีขั้นตอนหรือวิธีการตีความอย่างไร รวมถึงสามารถนำมาพิจารณากรณีที่ทำนิติกรรมด้วยวาจาได้หรือไม่

นอกจากนี้หากพิจารณาบทบัญญัติแต่ละมาตราจะพบประเด็นปัญหาที่เหมาะแก่การศึกษาและวิเคราะห์อย่างยิ่ง ยกตัวอย่างเช่น มาตรา 10 ข้อความว่า “ตีความได้สองนัย” หรือ “นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้” ถ้าสามารถตีความได้หลายนัยและบังคับได้ทั้งหมดควรพิจารณาอย่างไร รวมทั้งกรณีที่ในบทบัญญัติไม่ปรากฏข้อความว่า “และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริง...” เช่นเดียวกับมาตรา 11 การวินิจฉัยข้อเท็จจริงตามมาตราดังกล่าว จำต้องตีความเพื่อค้นหาเจตนาแท้จริงด้วยหรือไม่

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 1684 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติเรื่องการตีความพินัยกรรม ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ พินัยกรรมถือเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว มีความแตกต่างจากสัญญาที่เป็นนิติกรรมหลายฝ่าย จึงเหมาะแก่การพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ และการปรับใช้มาตราดังกล่าวเช่นกัน

ในมาตรา 11 บัญญัติว่ากรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้นั้น คำว่า “ผู้ต้องเสียในมูลหนี้” พิจารณาอย่างไร หากเป็นนิติกรรม

---

[3] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 11

[4] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 12

[5] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 13

[6] ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 14

หรือสัญญาที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างก็มีความรับผิดต่อกันแล้ว คู่กรณีฝ่ายใดที่ควรจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานตามบทบัญญัตินี้ รวมถึงกรณีใดบ้างที่ถือว่ามีข้อสงสัยเกิดขึ้น นอกจากนี้ในมาตราดังกล่าวไม่ปรากฏคำว่า “เอกสาร” ในบทบัญญัติ จำต้องวินิจฉัยเฉพาะกรณีที่มีเอกสารเป็นหลักฐานแห่งการทำนิติกรรมเท่านั้นหรือไม่

หรือตามมาตรา 14 ที่กำหนดให้ในกรณีที่เอกสารทำขึ้นเป็นหลายภาษา หลายฉบับ โดยมีภาษาไทยด้วย หากข้อความแตกต่างหรือขัดแย้งกันให้ถือตามภาษาไทย กรณีไม่ปรากฏภาษาไทยจะพิจารณาเช่นไร

นอกจากนี้จะได้ศึกษาบทบัญญัติดังกล่าว เทียบเคียงกับบทบัญญัติ หรือหลักการตีความสัญญาในกฎหมายอังกฤษ และกฎหมายฝรั่งเศสตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เนื่องจากไม่มีข้อความคิดเรื่องนิติกรรม รวมถึงกฎหมายการค้าแห่งยุโรป (Common European Sales Law) ประมวลว่าด้วยหลักเกี่ยวกับสัญญาทางการค้าระหว่างประเทศ (Principles of International Commercial Contracts) และกฎต้นแบบว่าด้วยกฎหมายเอกชนของยุโรป (Draft Common Frame of Reference) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบตามลำดับ ที่มีหลักการคล้ายคลึงกับบทบัญญัติในเรื่องการตีความเอกสาร เพื่อค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมาย ความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ รวมถึงแนวทางในการวินิจฉัยของศาล สำหรับวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. การตีความเอกสารในกฎหมายไทย

จากการศึกษาพบว่าการตีความเอกสาร ไม่จำกัดเพียงเอกสารซึ่งปรากฏข้อความบนแผ่นกระดาษเท่านั้น ยังหมายรวมถึงวัสดุ หรือวัตถุอื่นใดที่ปรากฏข้อความ ถ้อยคำ หรือสามารถแสดงออกซึ่งเจตนาของผู้กระทำได้ อาทิ การสลักข้อความลงบนแผ่นหิน แผ่นไม้ ผืนผ้า เป็นต้น พิจารณาจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (7) ความว่า “เอกสาร” หมายถึง กระดาษหรือวัตถุอื่นใด ซึ่งได้ทำให้ปรากฏความหมาย ด้วยตัวอักษร ตัวเลข ผัง หรือแผนแบบอย่างอื่น จะเป็นโดยวิธีพิมพ์ ถ่ายภาพ หรือวิธีอื่นอันเป็นหลักฐานแห่งความหมายนั้น หรือความหมาย

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 “เอกสาร” หมายความถึง หนังสือที่เป็นหลักฐาน[7]

เมื่อพิจารณาความหมายของ “เอกสาร” ตามพจนานุกรมแล้ว ข้อความว่าหนังสือที่เป็นหลักฐาน ย่อมปรากฏข้อสงสัยว่า “หนังสือ” ตามความหมายนี้คืออะไร และแตกต่างจากคำว่า “เอกสาร” อย่างไร โดยคำว่า “หนังสือ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายความถึง (1) เครื่องหมายใช้ขีดเขียนแทนเสียง หรือคำพูด เช่น อ่านหนังสือ เขียนหนังสือ ลายลักษณ์อักษร เช่น ขอให้เขียนเป็นหนังสือไว้ด้วย จดหมายที่มีไปมา เช่น หนังสือราชการ เอกสาร บทประพันธ์ เป็นต้น และ (2) ข้อความที่พิมพ์ หรือเขียนแล้วรวมเป็นเล่ม[8] จึงอาจสรุปได้ว่า หนังสือที่เป็นหลักฐาน หมายถึง การทำเครื่องหมายใช้ขีดเขียนแทนเสียง หรือคำพูด หรือทำเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงจดหมายที่มีไปมาซึ่งใช้เป็นหลักฐาน ทั้งนี้ในประมวลกฎหมายฉบับต่าง ๆ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น ต่างบัญญัติไว้ทั้งคำว่า “เอกสาร” และ “หนังสือ”

ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นว่า “เอกสาร” และ “หนังสือ” มีความหมายแตกต่างกัน โดย “หนังสือ” ในความหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ศึกษา คือ การทำให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นหลักฐาน เช่น ตามมาตรา 525 บัญญัติว่า การให้ทรัพย์สินซึ่งถ้าจะซื้อขายกันจะต้องทำเป็น**หนังสือ** และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น ท่านว่าย่อมสมบูรณ์ต่อเมื่อได้ทำเป็น**หนังสือ** และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ในกรณีเช่นนี้ การให้ย่อมเป็นอันสมบูรณ์โดยมิพักต้องส่งมอบ จากมาตราดังกล่าวการทำเป็นหนังสือย่อมหมายถึง การให้ทรัพย์สินประเภทนี้ ต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย เมื่อแล้วเสร็จการทำนิติกรรมนี้จึงมีเอกสารเป็นหลักฐาน ส่งผลให้การทำนิติกรรมสมบูรณ์มีผลบังคับได้

ต่างกับคำว่า “เอกสาร” ซึ่งหมายถึง กระดาษหรือวัตถุอื่นใด ที่ปรากฏความหมายด้วยตัวอักษร ตัวเลข ผัง หรือแผนแบบอย่างอื่น ไม่ว่าจะโดยวิธีใด เช่น ตามมาตรา 340 วรรคสอง

---

[7] สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, **พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554** [ออนไลน์], 20 มิถุนายน 2565. แหล่งที่มา: https://dictionary.orst.go.th/

[8] เรื่องเดียวกัน

บัญญัติว่า ถ้าหนี้มี**หนังสือ**เป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็น**หนังสือ**ด้วย หรือต้องเวนคืน**เอกสาร**อันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่า**เอกสาร**นั้นเสีย ตามมาตรานี้หากการก่อหนี้ใด ๆ ได้ทำเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ กรณีปลดหนี้ย่อมต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยเช่นกัน เมื่อมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ย่อมถือได้ว่าการก่อหนี้หรือการปลดหนี้ดังกล่าว ปรากฏเอกสารเป็นหลักฐาน ด้วยเหตุนี้ย่อมต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้น เมื่อมีการปลดหนี้ด้วยเช่นกัน

ตามตัวอย่างที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ข้างต้น แม้คำว่า “เอกสาร” และ “หนังสือ” จะมีความหมายที่แตกต่างกันเล็กน้อย อย่างไรก็ตามการมีหลักฐานซึ่งทำเป็นหนังสือ ย่อมส่งผลให้เกิดเป็นเอกสารขึ้น ด้วยเหตุนี้ความหมายของการตีความ “เอกสาร” ย่อมหมายรวมถึง การตีความในกรณีมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรเช่นเดียวกัน

2.1 เหตุแห่งการตีความเอกสาร

เมื่อปรากฏว่า**ข้อความในเอกสารไม่ชัดเจน** คือ กรณีที่คู่สัญญาหรือผู้ทำนิติกรรมอาจไม่ได้พิจารณาความหมายของถ้อยคำ หรือสำนวนอย่างรัดกุมและชัดเจน ทำให้เกิดความสับสนและเข้าใจความหมายคลาดเคลื่อน ซึ่งพิจารณาได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่อาจตีความได้หลากหลายความหมาย[9] เช่น มีทั้งความหมายปกติและความหมายพิเศษ[10] กรณีที่ข้อความอาจตีความได้มากกว่าหนึ่งนัย[11] หรือกรณีการอธิบายคำจำกัดความ เช่น คำจำกัดความสกุลเงินดิจิทัล MTF อาจหมายถึงสกุลเงิน Milktea.finance หรือ MetaFootball[12] และอีกลักษณะหนึ่งคือความหมายไม่ชัดเจน[13] เช่น คำว่า “เงิน” อาจหมายถึง เหรียญกษาปณ์และธนบัตร หรือโลหะ (Silver) เป็นต้น หรือ**เอกสารที่เป็นหลักฐานแห่งนิติกรรมมีช่องว่าง** คือกรณีข้อความซึ่งปรากฏตามเอกสาร อาจระบุเพียงสาระสำคัญไม่ได้ระบุถึงรายละเอียดปลีกย่อย หรือเป็นกรณีที่

---

[9] Elias E. Savollos, Galvin and Richard F., **Reasoning and the law : the elements**, (Belmont, Calif.: Wadsaorth, 2001), p. 4.

[10] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1724/2513

[11] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 679/2547

[12] ตัวอย่างของอาจารย์นนทกร โรจน์อุ่นวงศ์ จากการบรรยายวิชา น.471 การปฏิบัติงานทางกฎหมาย 1 วันที่ 4 เมษายน 2565 หัวข้อการร่างสัญญา

[13] Elias E. Savollos, Galvin and Richard F., **Reasoning and the law : the elements**, p. 4.

คู่สัญญาไม่อาจคาดหมายได้ จึงไม่ได้ตกลงเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ในประเด็นนั้น[14] รวมถึง **เอกสารที่เป็นหลักฐานแห่งนิติกรรรมไม่ตรงกับความประสงค์แท้จริงของคู่กรณี** คือ กรณีที่เจตนาในการทำนิติกรรมของคู่กรณีต้องตรงกัน แต่สิ่งที่แสดงออกอาจไม่ตรงกับความประสงค์ที่แท้จริง ซึ่งอาจเกิดความผิดพลาดระหว่างทำสัญญา[15] ส่งผลให้ต้องตีความเอกสารเพื่อค้นหาเจตนาแท้จริงของคู่สัญญาหรือผู้ทำนิติกรรม[16]

2.2 ขั้นตอนในการตีความเอกสาร

2.2.1 การตีความเอกสารเพื่อบังคับตามเจตนาที่แท้จริง

ตามมาตรา 171 บัญญัติถึงหลักในการตีความการแสดงเจตนา โดยให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายไม่เพียงให้ความสำคัญกับถ้อยคำตามตัวอักษร หรือเจตนาที่แสดงออกเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับเจตนาอันแท้จริงด้วย จึงเป็นการตีความตามปกติ เพื่อค้นหาเจตนาที่แท้จริง (Natural or Normal Interpretation)[17] โดยศาลมีแนวโน้มจะตีความการแสดงเจตนา เฉพาะในกรณีที่นิติกรรมนั้นมีข้อความไม่ชัดแจ้ง[18] หรือมีข้อความขัดแย้งกัน หรืออาจแปลความหมายได้เป็นหลายนัยเท่านั้น[19] ทั้งนี้ มีการให้ความเห็นว่าข้อความที่ปรากฏในเอกสารนั้นอาจจะมีความชัดเจนในแง่ลายลักษณ์อักษร แต่ไม่ต้องห้ามการตีความการแสดงเจตนาอย่างเด็ดขาด ซึ่งมักเกิดขึ้น

[14] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4082-4083/2545

[15] กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, **นิติกรรม สัญญา และคำมั่น**, หน้า 149.

[16] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1302/2497

[17] กิตติศักดิ์ ปรกติ, **การตีความการแสดงเจตนา**, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา วิชา น.101, 2562), หน้า 33.

[18] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3325/2548

[19] ประกอบ หุตะสิงห์, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2517), หน้า 67; ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, **การตีความกฎหมาย**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, 2523), หน้า 525.

ในกรณีการลงตัวเลขในสัญญา[20] เช่น ตกลงกู้ยืมเงินสามหมื่นบาท แต่ในสัญญาลงตัวเลขเป็นเงิน 3,000 บาท[21] เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสามารถพิจารณาได้ว่าจะตีความเพื่อบังคับไปตามเจตนาที่แท้จริงซึ่งอยู่ในรูปแบบใด ได้แก่ 1) **กรณีบังคับตามเจตนาภายใน (เจตนาเชิงอัตวิสัย)** เมื่อเจตนาที่แท้จริงซึ่งเป็นเจตนาภายในหรือเจตนาเชิงอัตวิสัย ไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แสดงออก ย่อมบังคับไปตามเจตนาที่แท้จริงหรือเจตนาเชิงอัตวิสัย แม้เจตนานั้นจะขัดต่อปกติประเพณีทางการค้า ความประสงค์ในทางสุจริต กฎหมายที่มิใช่กฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามมาตรา 151 และหากนิติกรรมนั้นไม่ตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 150 หรือแม้กระทั่งขัดแย้งกับข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษรตามเอกสาร ก็ย่อมบังคับไปตามเจตนาที่แท้จริงนั้น[22] **2) กรณีบังคับตามเจตนาภายนอก (เจตนาเชิงภาวะวิสัย)** หากเจตนาที่แท้จริงซึ่งเป็นเจตนาภายใน ต้องตรงกับเจตนาภายนอก ย่อมบังคับไปตามเจตนาที่แสดงออก แต่หากปรากฏว่าข้อความในเอกสารที่เป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาในเชิงภาวะวิสัยไม่ต้องตรงกันหรือขัดแย้งกัน และพิจารณาข้อความแล้วอาจหยั่งทราบเจตนาแท้จริงของคู่สัญญาได้ ย่อมบังคับไปตามเจตนาแท้จริง ซึ่งเป็นเจตนาในเชิงภาวะวิสัยได้เช่นกัน[23] ยกตัวอย่างเช่น สัญญาส่งมอบสินค้ากำหนดระยะเวลาดำเนินการไว้ 2 แห่ง แห่งแรกระบุระยะเวลา 8 วัน (เจ็ดวัน) แห่งที่สองระบุระยะเวลาดำเนินการ 8 วัน (สิบวัน) แม้ตัวเลขและตัวอักษรที่ระบุจำนวนวันไม่ต้องตรงกัน แต่อาจหยั่งทราบเจตนาแท้จริงของคู่สัญญาได้จากตัวเลขที่ตรงกันทั้งสองแห่ง ย่อมบังคับไปตามเจตนาในเชิงภาวะวิสัยได้ นอกจากนี้หากเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว คือ การทำพินัยกรรม จะต้องค้นหาและถือตามเจตนาที่แท้จริงเช่นเดียวกัน[24] เพราะเกิดจากการแสดงเจตนาเข้าทำพินัยกรรมด้วย

---

[20] เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม, **หลักการตีความสัญญา**, นิตยสารบทบัณฑิตย์, เล่มที่ 72 ตอนที่ 2 (มิถุนายน 2559), หน้า 62.

[21] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1229/2501

[22] เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม **หลักการตีความสัญญา**, หน้า 62.

[23] ตัวอย่างของอาจารย์นนทกร โรจน์อุ่นวงศ์ จากการบรรยายวิชา น.471 การปฏิบัติงานทางกฎหมาย 1 วันที่ 4 เมษายน 2565 หัวข้อการร่างสัญญา

[24] ภิรมย์พร สุดใจ, **การตีความพินัยกรรม**, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), หน้า 116.

2.2.2 การตีความเอกสารกรณีไม่อาจบังคับตามเจตนาที่แท้จริง

เมื่อไม่สามารถค้นหาเจตนาอันแท้จริงของคู่กรณี หรือเจตนาแท้จริงระหว่างคู่กรณีขัดแย้งหรือไม่ต้องตรงกัน เมื่อนิติกรรมนั้นได้ทำขึ้นเป็นเอกสารหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ย่อมใช้เป็นวัตถุแห่งการตีความได้ พิจารณาตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 และตามแนวคำพิพากษาของศาล ซึ่งจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

2.3 วิธีการตีความเอกสาร

2.3.1 การตีความให้นิติกรรมมีผล (มาตรา 10)

มาตรา 10 บัญญัติว่า “เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาจตีความได้สองนัย นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้ ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่าที่จะถือเอานัยที่ไร้ผล”

จากบทบัญญัติหากในเอกสารปรากฏข้อความที่อาจตีความได้เป็นสองนัย กล่าวคือ เมื่อแปลความทางหนึ่งส่งผลให้ข้อความในเอกสารมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย[25] แต่หากแปลอีกทางหนึ่งย่อมไร้ผล[26] หรือเมื่อศาลได้ตีความลงไปแล้ว คงได้ความหมายเป็นสองนัยหรือกว่านั้นขึ้นไป[27] เช่นนี้ย่อมหมายรวมถึงกรณีที่ข้อความในเอกสารสามารถตีความได้มากกว่าสองนัย ซึ่งแต่ละนัยส่งผลให้นิติกรรมนั้นเกิดผลหรือไร้ผล[28] ทั้งนี้ ต้องมีเพียงนัยเดียวที่มีผลบังคับได้ เพราะกฎหมายสันนิษฐานว่า ผู้ทำเอกสารย่อมเจตนาจะให้ข้อตกลง หรือข้อความนั้นใช้บังคับได้[29] แต่หากข้อความในเอกสารแสดงเจตนาชัดแจ้งไม่อาจเข้าใจเป็นอื่นได้ ไม่จำเป็นต้องตีความ ป้องกันการอ้างมาตรานี้เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตนาของผู้ทำเอกสาร หรือ

---

[25] บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยพิทยา, 2447-8), หน้า 56-57; ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, **กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป : คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2554), หน้า 357.

[26] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2003/2536 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 980/2466

[27] ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม), **บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธาหรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1**, (พระนคร: สำนักพิมพ์นิติสาส์น, 2471), หน้า 68.

[28] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2003/2536

[29] ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม), **บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธาหรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1**, หน้า 68.

กล่าวได้ว่าการนำมาตรา 10 มาใช้ อยู่ภายใต้มาตรา 171[30] โดยถือเจตนาที่แท้จริงเป็นใหญ่เช่นกัน[31] เว้นแต่กรณีที่ข้อความหรือถ้อยคำไม่สามารถเข้าใจได้ เนื่องจากเขียนผิดพลาด ซึ่งศาลพิจารณาเจตนาของผู้เขียนแล้วอาจแปลแก้ไขให้ถูกต้องได้[32] และไม่จำต้องพิจารณาเพียงข้อความ หรือถ้อยคำจากเอกสารเพียงฉบับเดียว หากเอกสารหลักฐานนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกัน ส่งผลให้อาจตีความได้สองนัยหรือกว่านั้น ว่าจะบังคับตามฉบับใด[33] รวมถึงกรณีปรากฏเอกสารหลายฉบับที่เป็นสัญญาประธานและสัญญาอุปกรณ์ อาจตีความได้เป็นสองนัยต้องพิจารณาสัญญาทั้งหมด[34] หรือเมื่อตีความแล้ว พบว่าผู้ทำเอกสารเจตนาให้ข้อตกลงใด ๆ สามารถแบ่งแยกต่างหากออกจากข้อตกลงอื่นได้ ย่อมนำมาตรา 10 มาใช้พิจารณาได้เช่นเดียวกัน[35] สุดท้ายแล้วถ้าข้อความในเอกสารนั้นไม่ชัดเจน เช่น ใช้เครื่องหมายและสัญลักษณ์ หรือเว้นช่องว่างในข้อความเป็นต้น ซึ่งทำให้ไม่อาจเข้าใจความหมาย และแปลความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้ ย่อมไม่นำมาตรา 10 มาพิจารณา[36]

นอกจากหลักการพิจารณามาตรา 10 ที่ได้อธิบายข้างต้น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติเรื่องการตีความพินัยกรรมไว้ในมาตรา 1684 ซึ่งการค้นหาเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรมอาจเป็นไปได้ยากกว่า เนื่องด้วยผู้ทำล่วงลับไปแล้ว ประกอบกับการทำพินัยกรรมนั้นเป็นนิติกรรมซึ่งต้องกระทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด และเอกสารฉบับหนึ่งอาจเป็นพินัยกรรมได้ แม้ไม่ได้ระบุว่าเป็นพินัยกรรมก็ตาม เช่นนี้ส่งผลให้การตีความพินัยกรรมไม่เพียงตีความแบบเอกสารทั่วไปเท่านั้น แต่จำต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์เฉพาะ ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ในเรื่องพินัยกรรมด้วย

---

[30] บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, หน้า 57; ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, **กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป : คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14**, หน้า 359.

[31] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6509/2545

[32] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 253/2467

[33] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 169/2538

[34] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1519/2517

[35] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1887/2541

[36] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 869/2497 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 771/2494

หากข้อความตามพินัยกรรมมีความชัดเจนและแจ้งชัดถึงเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมแล้ว ย่อมไม่จำต้องตีความ[37] เนื่องจากการตีความพินัยกรรมย่อมเกิดขึ้นเมื่อพินัยกรรมมีข้อความไม่ชัดเจน คลุมเครือ ขัดแย้งกัน หรือมีความหมายหลายนัย[38] ในมาตรา 1684 วางหลักว่า หากข้อความในพินัยกรรมอาจตีความได้เป็นหลายนัย ให้ตีความไปตามนัยที่พินัยกรรมนั้นจะส่งผลตามเจตนาของผู้กระทำที่สุด หรือให้พิเคราะห์ถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรมยิ่งกว่าถ้อยคำ หรือข้อความที่ปรากฏในเอกสาร และดำเนินการไปตามนั้น[39]

เมื่อพิจารณาจากหมายเหตุในการร่างมาตรานี้ ระบุว่าเนื่องจากอาจมีข้อความในพินัยกรรมซึ่งตีความไปได้สามนัย ตัวอย่างเช่น นัยหนึ่งพินัยกรรมไม่มีผล อีกสองนัยนั้นพินัยกรรมมีผลแต่ผลต่างกัน ข้อความที่ไร้ผลนั้นใช้ไม่ได้ตามมาตรา 10 แต่บทบัญญัตินี้เสนอมาเพื่อเป็นทางเลือกระหว่างข้อความทั้งสองที่มีผล[40] หากพินัยกรรมตีความได้เป็นสองนัยหรือหลายนัย และต่างมีผลบังคับได้ให้นำมาตรานี้มาพิจารณา

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะมุ่งคุ้มครองเจตนาของผู้ทำพินัยกรรม ยังคงมีกรณีที่ศาลวินิจฉัยแล้วทราบเจตนาที่แท้จริง แต่ไม่สามารถบังคับตามนัยที่จะให้พินัยกรรมนั้นมีผลได้เช่นกัน[41] นอกจากนี้ในการพิจารณาว่าอย่างไรจึงถือว่าตรงตามเจตนาหรือใกล้เคียงเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรมที่สุด สามารถทำได้โดยพิจารณาข้อความจากพินัยกรรมทั้งฉบับ หากมีหลายฉบับต้องพิจารณาทุกฉบับร่วมกัน และต้องพิจารณาเป็นกรณีไป โดยยึดถือเหตุผลที่พิเคราะห์ได้จากข้อความในพินัยกรรมเป็นสำคัญ หรือเหตุผลแวดล้อมอื่น ๆ[42] และในกรณีที่พินัยกรรมมีข้อความเคลือบคลุม หรือเป็นที่สงสัยจนไม่อาจค้นหาเจตนาอันแท้จริง ย่อมนำสืบพยานบุคคลตามมาตรา 94 วรรคสอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้[43]

---

[37] ธนกฤต วรธนัชชากุล และคณะ, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับอ้างอิง บรรพ 1 หลักทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), หน้า 56.

[38] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 855/2492 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 260/2499

[39] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12972/2557 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 941/2561

[40] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, **ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ตอน 1**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ม.ป.ป.), หน้า 79.

[41] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7249/2553

[42] ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, **การตีความกฎหมาย**, หน้า 593.

[43] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1586/2492

2.3.2 การตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่ต้องเสียในมูลหนี้ (มาตรา 11)

มาตรา 11 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้นั้น” เมื่อรับฟังพยานหลักฐานประกอบแล้ว ตามมาตรา 94 วรรคท้าย ยังคงมีข้อความคลุมเครือ เช่น ตีความได้หลายนัย เป็นต้น[44] ไม่สามารถค้นหาเจตนาแท้จริงของผู้ทำเอกสาร ศาลจึงไม่อาจตีความบังคับตามเจตนาภายใต้มาตรา 10 ได้ จึงต้องพิจารณาตีความเอกสารไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่ต้องเสียในมูลหนี้ โดยการนำบทบัญญัติในมาตรา 11 มาพิจารณา จึงสามารถสรุปเป็นหลักเกณฑ์ได้ดังนี้

กรณีที่มีข้อสงสัยตามมาตรา 11 ต้องปรากฏว่าเมื่อได้พิเคราะห์ถึงเหตุผลและพฤติการณ์ต่าง ๆ รวมถึงข้อความตามเอกสารแล้วยังคงมีข้อสงสัยอยู่เท่านั้น[45] และให้ตีความข้อตกลงเป็นโทษแก่ฝ่ายเรียกร้องในมูลหนี้และเป็นคุณแก่ฝ่ายที่ต้องปฏิบัติในมูลหนี้[46] โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการตีความไปในทางที่จะให้มีความรับผิดชอบน้อย[47] หรือตีความโดยพิจารณาว่าคู่สัญญาฝ่ายใดจะต้องเสียในมูลหนี้นั้น กล่าวคือ ผู้ที่ต้องรับผิด หรือผู้ที่จะต้องเสียหรือขาดประโยชน์ในสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด[48] เช่น ลูกหนี้หรือผู้ต้องรับผิดตามสัญญา เป็นต้น[49] นอกจากนี้หากการตีความเอกสารหลักฐานเพื่อค้นหาเจตนาที่แท้จริงของคู่กรณี ตามมาตรา 10 สามารถเกิดผลบังคับได้ทั้งสองนัยหรือมากกว่า ย่อมต้องพิจารณาต่อไปว่าการตีความไปในทางใด

---

[44] กันย์กัญญา ใจการวงค์สกุล, **กฎหมายแพ่ง หลักทั่วไป (Civil Law : General Principles)**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564), หน้า 210.

[45] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1470/2492

[46] ดาราพร ถิระวัฒน์, **กฎหมายสัญญา สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 71.

[47] บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, หน้า 59.

[48] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, **กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป : คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14**, หน้า 362; ธนกฤต วรธนัชชากุล และคณะ, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับอ้างอิง บรรพ 1 หลักทั่วไป**, หน้า 56.

[49] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1887/2541 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 975/2543 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5151/2543

จะเป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้ ไม่ว่าจะเป็นมูลหนี้ตามสัญญา บันทึกข้อตกลง หรือเอกสารอื่นใด[50] และกรณีไม่มีข้อสงสัยในเอกสารหรือสัญญาดังกล่าว หรือปรากฏเจตนาของผู้กระทำอย่างชัดแจ้งแล้ว ย่อมไม่นำมาตรา 11 มาพิจารณา เพื่อป้องกันการแปลงเจตนาหรือความมุ่งหมายของผู้ทำเอกสาร[51] เช่นเดียวกับมาตราอื่น ๆ

ทั้งนี้ไม่เพียงแต่สัญญาซึ่งเป็นความรับผิดฝ่ายเดียวเท่านั้น ในสัญญาต่างตอบแทนหรือสัญญาซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างมีความรับผิดต่อกัน ย่อมต้องพิจารณาว่าฝ่ายใดเป็นผู้ต้องเสียหรือต้องรับผิดด้วย เช่น ในสัญญาซื้อขายทรัพย์ ซึ่งปรากฏข้อสัญญาเกี่ยวด้วยการใช้ราคา กำหนดเวลาใช้ราคา ฝ่ายผู้ซื้อย่อมเป็นผู้เสียหรือผู้ต้องรับผิด หากมีข้อสงสัยต้องตีความให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ซื้อ ส่วนข้อสัญญาเกี่ยวด้วยทรัพย์ และการส่งมอบทรัพย์ที่ขาย ฝ่ายผู้ขายย่อมเป็นผู้ต้องเสียหรือรับผิด ดังนี้ หากมีข้อสงสัยต้องตีความให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ขายเช่นกัน[52]

2.3.3 กรณีที่จำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้ทั้งตัวอักษรและตัวเลข (มาตรา 12)

มาตรา 12 บัญญัติว่า “ในกรณีที่จำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสาร แสดงไว้ทั้งตัวอักษรและตัวเลข ถ้าตัวอักษรกับตัวเลขไม่ตรงกัน และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่เป็นตัวอักษรเป็นประมาณ”

คำว่า “จำนวนเงิน” ได้แก่ เงินตราที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายทุกสกุลเงิน ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นว่าในปัจจุบันอาจหมายรวมถึง สกุลเงินดิจิทัล (Cryptocurrency) ที่กฎหมายให้การรับรองด้วย เช่น Bitcoin Cash (BCH) หรือ Ethereum (ETH) เป็นต้น และ “ปริมาณ” หมายถึง สิ่งของหรือวัตถุใด ๆ ที่อาจชั่งตวงวัดได้[53] ทั้งนี้ ต้องเป็นกรณีที่จำนวนเงินหรือปริมาณที่เขียนไว้เป็นตัวอักษร แตกต่างจากที่เขียนไว้เป็นตัวเลขในเอกสารฉบับเดียวกัน และไม่อาจทราบเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำเอกสาร ว่าต้องการถือตามตัวอักษรหรือตัวเลข[54]

---

[50] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2391/2529 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1477/2521

[51] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1233/2554 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 800/2529

[52] บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, หน้า 61.

[53] ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, **กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป : คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14**, หน้า 369.

[54] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1505/2516

หากข้อความได้แสดงชัดถึงเจตนาแท้จริงย่อมบังคับไปตามนั้น มาตรานี้จึงถือเป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมาย[55] กรณีที่มีพฤติการณ์อันจะทราบได้ถึงเจตนาแท้จริงย่อมไม่อาจนำมาใช้บังคับได้[56] อย่างไรก็ตามแม้บทบัญญัติลักษณะนี้ในกฎหมายต่างประเทศมักพบในเรื่องตั๋วเงินก็ตาม แต่มาตรานี้สามารถบังคับใช้กับเอกสารประเภทอื่น ๆ ได้ เช่น สัญญา ข้อบันทึกความเข้าใจร่วมกัน ตั๋วสัญญาใช้เงิน ตั๋วแลกเงิน ใบสั่งสินค้า หรือจดหมาย เป็นต้น โดยให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่เป็นตัวอักษร ซึ่งคาดว่าการที่กฎหมายบัญญัติเช่นนี้ อาจเกิดจากการเขียนจำนวนด้วยตัวเลข มีโอกาสผิดพลาดมากกว่าเขียนเป็นตัวอักษร[57] ที่ต้องมีความรอบคอบยิ่งกว่า[58]

2.3.4 กรณีจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้เป็นตัวอักษรหรือเป็นตัวเลขหลายแห่ง (มาตรา 13)

มาตรา 13 บัญญัติว่า “ถ้าจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสาร แสดงไว้เป็นตัวอักษรหลายแห่ง หรือเป็นตัวเลขหลายแห่ง แต่ที่แสดงไว้หลายแห่งนั้นไม่ตรงกัน และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณน้อยที่สุดเป็นประมาณ”

กรณีที่ตัวเลขหรือตัวอักษรซึ่งแสดงจำนวนเงินหรือปริมาณไม่ตรงกัน ต้องเป็นตัวเลขกับตัวเลข หรือตัวอักษรกับตัวอักษรที่ระบุหลายแห่งไม่ตรงกันเท่านั้น หากเป็นกรณีตัวเลขกับตัวอักษรไม่ตรงกัน ย่อมนำมาตรา 12 มาวินิจฉัย และต้องเป็นกรณีที่ไม่อาจทราบเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำเอกสาร หากมีพฤติการณ์อันจะทราบได้ถึงเจตนาที่แท้จริงผู้ทำเอกสารแล้วย่อมบังคับไปตามเจตนานั้น โดยให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่ระบุเป็นตัวอักษรหลายแห่งหรือตัวเลขหลายแห่งที่น้อยที่สุดเท่านั้น[59]

---

[55] ไชยยศ เหมะรัชตะ, **หลักกฎหมายนิติกรรม-สัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2561), หน้า 80.

[56] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 333/2551 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1879/2542

[57] บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, หน้า 62.

[58] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5827/2538 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 266/2539

[59] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13730/2557

2.3.5 กรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา (มาตรา 14)

มาตรา 14 บัญญัติว่า “ในกรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา ไม่ว่าจะเป็นฉบับเดียวกันหรือหลายฉบับก็ตามโดยมีภาษาไทยด้วย ถ้าข้อความในหลายภาษานั้นแตกต่างกันและมิอาจหยั่งทราบเจตนาของคู่กรณีได้ว่าจะใช้ภาษาใดบังคับให้ถือตามภาษาไทย”

เอกสารที่ได้ทำขึ้นหลายภาษาต้องทำขึ้นเป็นภาษาต่างประเทศ และปรากฏภาษาไทยด้วย รวมถึงต้องเป็นเอกสารในเรื่องเดียวกัน ซึ่งทำขึ้นฉบับเดียวหรือหลายฉบับ[60] และมีความหมายที่แตกต่าง หรือขัดแย้งกัน ให้ถือตามข้อความภาษาไทย ทั้งนี้ เอกสารดังกล่าวต้องเป็นต้นฉบับเหมือนกัน หากต้นฉบับเป็นภาษาต่างประเทศ แต่ปรากฏต้นร่างหรือคำแปลเป็นภาษาไทย ย่อมไม่นำมาพิจารณา ให้วินิจฉัยไปตามภาษาอันเป็นต้นฉบับ[61]

หากเอกสารเป็นภาษาต่างประเทศทั้งหมดและมีข้อความแตกต่างกัน อาจนำหลักการอื่น เช่น มาตรา 10 กรณีตีความได้เป็นสองนัย หรือมาตรา 11 กรณีมีข้อสงสัยมาวินิจฉัยแทน แต่อย่างไรก็ตามในการตีความเอกสารซึ่งถือเป็นฉบับที่ใช้บังคับเป็นหลักแล้ว กรณีมีข้อสงสัยศาลอาจดูข้อความในฉบับอื่นประกอบการตีความได้ ซึ่งการนำมาตรา 14 มาพิจารณาต้องไม่อาจค้นหาเจตนาที่แท้จริงว่าจะใช้ภาษาใดเป็นหลัก[62] เช่นเดียวกับมาตราอื่น ๆ[63] หากหยั่งทราบถึงเจตนาอันแท้จริงของผู้ทำเอกสารได้ ย่อมบังคับไปตามเจตนานั้น[64]

โดยสรุปแล้วจากการพิจารณาหลักการตีความเอกสารตามกฎหมายไทย ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อคู่กรณีได้เข้าทำนิติกรรมใด ๆ หากปรากฏว่าข้อความในเอกสารอันเป็นหลักฐานไม่ชัดเจน มีช่องว่าง หรือมีความชัดเจนแต่ไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แท้จริง จำต้องตีความเอกสารดังกล่าวเพื่อค้นหาเจตนาที่แท้จริง ตามมาตรา 171 เป็นอันดับแรก และบังคับไปตามเจตนานั้น กรณีไม่อาจทราบถึงเจตนาที่แท้จริง จึงตีความเอกสารตามหลักเกณฑ์และวิธีการในมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ต่อไป และต้องพิจารณาหลักการซึ่งแม้ไม่ได้บัญญัติไว้

---

[60] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 475/2485

[61] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1663-1664/2529

[62] บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, หน้า 66-67.

[63] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1254/2546

[64] ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม), **บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธาหรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1**, หน้า 77-78.

โดยชัดเจน แต่ศาลได้นำมาปรับใช้ในการพิจารณาด้วย เช่น การพิจารณาหรือตีความเอกสารในภาพรวม[65] เป็นต้น

3. การตีความเอกสารในกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ

ในกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบ แม้จะไม่มีข้อความคิดว่าด้วยนิติกรรม มีเพียงเรื่องสัญญาเท่านั้น แต่พบว่ามีหลักการตีความสัญญาอันเกี่ยวด้วยการตีความเอกสารที่มีคล้ายคลึงกับหลักการตีความเอกสารตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ซึ่งเหมาะจะศึกษาเปรียบเทียบเพื่อทำความเข้าใจหลักการและเหตุผล รวมทั้งแนวทางในการปรับใช้บทบัญญัติ ดังนี้

3.1 กฎหมายอังกฤษ

เดิมศาลไม่ตีความเพื่อคาดหมายเจตนาแท้จริงเพียงตีความตามตัวอักษร[66] หรือเน้นการตีความเชิงภาวะวิสัย (Objective Interpretation) ในภายหลังมีการพัฒนาแนวทางการตีความเพื่อค้นหาเจตนาอันแท้จริง โดยพิจารณาจากข้อความที่ปรากฏในเอกสาร รวมถึงพฤติการณ์แวดล้อมที่เกี่ยวข้องควบคู่กัน[67] เช่น ความเป็นมาในการเข้าทำสัญญา พฤติการณ์ภายหลังทำสัญญา ความรู้ หรือหากปรากฏเอกสารหลายฉบับต้องพิจารณาทุกฉบับ เป็นต้น

รวมทั้งนำหลักกฎที่แท้จริง (True Rule) คือข้อสัญญาอาจตีความได้สองนัยหรือมากกว่า ศาลย่อมพิจารณาถึงความเป็นมา รวมถึงพฤติการณ์แวดล้อมที่เกี่ยวข้อง[68] หรือหลักการตีความให้มีผลบังคับ (Principle of Effectiveness) ในกรณีที่ข้อความที่ปรากฏทางหนึ่งตีความให้สัญญามีผล และอีกหนึ่งทำให้สัญญาสิ้นผล ศาลควรพิจารณาถึงความมีผลของ

---

[65] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3386/2562 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7123/2561

[66] Codelfa Construction Pty. Ltd. v. State Rail Authority of New South Wales [1982] 149 CLR 337 at 347, McCutcheon v. David Macbrayne Ltd [1964] 1 W.L.R. 125, British Movietone News, Ltd. v. London and District Cinemas, Ltd. [1952] A.C. 166, Pioneer Shipping Ltd v B.T.P. Tioxide Ltd. (The Nema) [1982] A.C. 724 at 752

[67] Prenn v Simmonds [1971] 1 W.L.R. 1381 at 1,383-1,384, Investors Compensation Scheme Ltd v West Bromwich Building Society [1997] UKHL 28

[68] Codelfa Construction Pty. Ltd. v. State Rail Authority of New South Wales [1982] 149 CLR 337 at 352

สัญญา[69] และหลัก Contra Proferentem ในการตีความข้อสัญญาเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่คู่สัญญาที่กล่าวอ้างข้อสัญญาน้อยที่สุดมาใช้พิจารณาด้วย[70] นอกจากนี้หลักการดังกล่าวได้นำมาใช้ในการตีความพินัยกรรมเช่นเดียวกัน

3.2 กฎหมายฝรั่งเศส

พิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 2016 มาตรา 1188 ให้ตีความเพื่อค้นหาเจตนาร่วมของคู่สัญญายิ่งกว่าถ้อยคำหรือตัวอักษรที่ปรากฏ หรือเน้นการตีความในเชิงอัตวิสัย (Subjective Interpretation) หากไม่สามารถค้นหาเจตนาของคู่สัญญาให้ตีความตามที่วิญญูชนหรือบุคคลที่มีเหตุผลพึงเข้าใจได้ในพฤติการณ์เช่นนั้น กรณีข้อตกลงแสดงถึงเจตนาโดยชัดแจ้งปราศจากข้อสงสัย ไม่จำต้องตีความตามมาตรา 1192 เพื่อป้องกันการบิดเบือน ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการพิจารณาเอกสารในภาพรวมตามมาตรา 1189 กรณีที่ข้อสัญญาหลายข้อหรือหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกันไม่ชัดเจนหรือคลุมเครือด้วย

หากตีความแล้วปรากฏว่าเจตนาร่วมขัดแย้ง ไม่ชัดเจน หรือไม่ต้องตรงกัน ย่อมนำมาตรา 1191 หลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ ซึ่งบัญญัติให้กรณีที่สัญญาตีความได้สองนัยควรถือตามนัยที่จะมีผลกว่านัยที่ไร้ผล เนื่องจากมาตรานี้ย่อมเป็นผลสืบเนื่องจากมาตรา 1188 จากการสันนิษฐานว่าเจตนาร่วมกันของคู่สัญญาย่อมต้องการให้สัญญามีผลใช้บังคับได้[71] และมาตรา 1190 หลักการตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่ต้องเสียในมูลหนี้ ซึ่งนำมาพิจารณาในกรณีที่สัญญาอาจตีความได้หลายนัย โดยตีความเป็นโทษแก่เจ้าหนี้และเป็นคุณแก่ลูกหนี้ หากเป็นสัญญาตามแบบมาตรฐานให้ตีความเป็นโทษแก่ผู้เสนอมาพิจารณาต่อไป ซึ่งบทบัญญัติในเรื่องการตีความสัญญานี้นำมาใช้ในการตีความพินัยกรรมด้วย

3.3 กฎหมายการค้าแห่งยุโรป (Common European Sales Law)[72]

จุดประสงค์ของการร่างกฎหมายฉบับนี้ เพื่อใช้ควบคู่ไปกับกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาของกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรปเท่านั้น[73] อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ. 2019 ที่ประชุมประธานาธิบดี

---

[69] Langston v Langston [1834] Cl. and Fin. 194, Hillas (WN) Co. v. Arcos [1932] UKHL 2, (1932) 147 LT 503 (HL) at 515

[70] Houghton v Trafalgar Insurance Co. Ltd [1954] 1 QB 247

[71] Ahmet Cemil Yildirim, **Interpretation of Contracts in comparative and Uniform law**, (The Netherlands: Wolters Kluwer, 2019), p. 36.

[72] ต่อไปนี้ขอเรียกกฎหมายการค้าแห่งยุโรป (Common European Sales Law) ว่า “CESL”

(The Conference of Presidents) วินิจฉัยให้ถอนร่างกฎหมายการค้าแห่งยุโรป (Common European Sales Law) อย่างเป็นทางการ[74] แต่กฎหมายดังกล่าวยังคงมีความน่าสนใจและสามารถศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและลักษณะการบังคับใช้ได้

มาตรา 58 กำหนดให้ตีความสัญญาไปตามเจตนาร่วมกันของคู่สัญญา แม้ว่าจะแตกต่างจากพฤติการณ์ที่แสดงออกก็ตาม ควบคู่ไปกับการพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องในมาตรา 59 ที่วางหลักให้การตีความสัญญาต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อม ได้แก่ (1) การเจรจาในเบื้องต้น (2) การดำเนินการของคู่สัญญาแม้ภายหลังการสิ้นสุดของสัญญาแล้ว (3) การตีความที่คู่สัญญาได้ให้ความหมายที่เหมือนหรือคล้ายกับที่เคยใช้ (4) ปกติประเพณีที่ใช้ในสถานการณ์นั้น ๆ (5) แนวปฏิบัติที่คู่สัญญาได้กำหนดขึ้นระหว่างกัน (6) ความหมายทั่วไปที่ใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง (7) ลักษณะและวัตถุประสงค์ของสัญญา (8) หลักสุจริตและข้อตกลงที่ยุติธรรมแล้ว ทั้งนี้ ต้องพิจารณาเอกสารในภาพรวมตามมาตรา 60 ที่กำหนดให้ตีความสัญญาทั้งฉบับด้วยเช่นกัน

เมื่อปรากฏว่าข้อความตามเอกสารสามารถตีความได้หลายนัย ตามมาตรา 63 วางหลักว่า ควรตีความให้สัญญามีผลมากกว่าไร้ผล หากตีความข้อสัญญาได้สองความหมาย และความหมายหนึ่งส่งผลให้ข้อตกลงไร้ผล เนื่องจากพ้นวิสัย ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่เป็นเหตุเป็นผล อีกนัยหนึ่งย่อมเหนือกว่า รวมถึงกรณีที่การตีความเป็นไปได้สองความหมายหรือหลายความหมาย โดยหนึ่งในความหมายนั้นจะทำให้สัญญามีผลมากกว่าความหมายอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญด้วย หรือกรณีที่มีความกำกวมหรือมีข้อสงสัยในความหมายของข้อตกลงตามสัญญาย่อมตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ ตามมาตรา 64 ที่กำหนดว่าเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภค กรณีที่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อสัญญาระหว่างผู้ขายและผู้บริโภค ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณต่อผู้บริโภค เว้นแต่มีการกำหนดเงื่อนไขในสัญญาโดยผู้บริโภคเอง และในมาตรา 65 ซึ่งบังคับใช้ในสัญญาทุกประเภทที่ไม่อยู่ภายใต้มาตรา 64 คือใช้สำหรับสัญญาทั้งหมดที่ไม่ใช่สัญญาผู้บริโภค หรือใช้สำหรับสัญญาระหว่างผู้ขาย หรือสัญญาที่ผู้บริโภค

---

[73] C.H. Beck Hart Nomos, **Common European Sales Law (CESL): Commentary**, Reiner Schulze ed. (München: Hart Publishing, 2012), pp. 1-8.

[74] Luigi BERLINGUER and Klaus-Heiner LEHNE, COMMON EUROPEAN SALES LAW (CESL) [Online], 9 March 2021. Source: https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-connected-digital-single-market/file-common-european-sales-law/

กำหนดเงื่อนไขซึ่งถูกยกเว้นโดยมาตรา 64 จึงสามารถตกลงให้ขัดหรือแย้งกับประโยชน์ของผู้บริโภคได้แล้วแต่กรณี รวมถึงกรณีที่ภาษาซึ่งปรากฏในเอกสารแตกต่างกัน ตามมาตรา 61 วางหลักว่า หากปรากฏสัญญาในเรื่องเดียวกันเป็นสองภาษาหรือมากกว่า โดยไม่มีการกำหนดฉบับซึ่งเป็นมาตรฐานเชื่อถือได้ กรณีข้อความในแต่ละฉบับขัดหรือแย้งกัน ให้ถือตามฉบับซึ่งถูกร่างเป็นฉบับแรก

3.4 ประมวลว่าด้วยหลักเกี่ยวกับสัญญาทางการค้าระหว่างประเทศ (Principles of International Commercial Contracts)[75]

เป็นการพัฒนากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ เพื่อสร้างหลักพื้นฐานสำหรับสัญญาทางพาณิชย์ ให้มีความทันสมัยและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

เมื่อพิจารณามาตรา 4.1 เรื่องการตีความการแสดงเจตนา ซึ่งมุ่งเน้นให้ตีความตามถ้อยคำและการกระทำของคู่สัญญา พร้อมทั้งพิจารณาพฤติการณ์แวดล้อมตามมาตรา 4.3 อันได้แก่ (1) การเจรจาเบื้องต้นระหว่างคู่สัญญา (2) การปฏิบัติระหว่างคู่สัญญา (3) การดำเนินการของคู่สัญญาภายหลังการทำสัญญา (4) ลักษณะและวัตถุประสงค์ของสัญญา (5) ความหมายโดยทั่วไปของคำศัพท์และสำนวนทางการค้าที่เกี่ยวข้อง (6) ปกติประเพณีทางการค้า รวมถึงการพิจารณาเอกสารในภาพรวมตามมาตรา 4.4 ซึ่งให้ตีความโดยพิจารณาข้อความในสัญญาทั้งฉบับ เว้นแต่กรณีที่ผู้ทำสัญญาแสดงเจตนาแจ้งชัดให้ตีความแยกส่วนต่างหาก และปรากฏว่าไม่สามารถค้นหาเจตนาอันแท้จริง หรือเจตนาขัดแย้งหรือไม่ต้องตรงกัน

กรณีดังกล่าวย่อมนำมาตรา 4.5 หลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ ซึ่งวางหลักว่าสัญญาควรตีความให้มีผลมากกว่ากีดกันให้ไร้ผล มาตรา 4.6 หลักการตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่ต้องเสียในมูลหนี้ หากข้อกำหนดในสัญญาที่ทำขึ้นโดยฝ่ายใดไม่ชัดเจน ย่อมตีความไปในทางที่เป็นโทษแก่ฝ่ายนั้น เนื่องจากคู่สัญญาย่อมต้องปฏิบัติตามสัญญาซึ่งตนเป็นผู้ร่างหรือเป็นไปตามความต้องการของตน กรณีตกลงตามข้อสัญญาที่กำหนดโดยคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ย่อมเป็นการยอมรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการขาดความชัดเจนของสัญญาที่ได้ตกลง ด้วยเหตุนี้ เมื่อข้อสัญญาใดไม่ชัดเจนจึงควรตีความไปในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ที่จะได้รับประโยชน์มากกว่า และมาตรา 4.7 เรื่องความแตกต่างของภาษาที่ปรากฏในสัญญา ส่งผลให้

[75] ต่อไปนี้ขอเรียกประมวลว่าด้วยหลักเกี่ยวกับสัญญาทางการค้าระหว่างประเทศ (Principles of International Commercial Contracts) ว่า “PICC”

แปลความหมายได้แตกต่างกันในบางประเด็น หากสัญญาได้ร่างขึ้นเป็นสองภาษาหรือมากกว่า และทุกฉบับเชื่อถือได้ทั้งสิ้น ย่อมให้ความสำคัญกับการตีความตามร่างเดิมของสัญญา หรือตามสัญญาฉบับแรกสุด เว้นแต่คู่สัญญากำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เช่น ระบุให้ฉบับที่ร่างโดยภาษาใดภาษาหนึ่งมีค่าบังคับมากกว่าอีกฉบับหนึ่ง เป็นต้น

3.5 กฎต้นแบบว่าด้วยกฎหมายเอกชนของยุโรป (Draft Common Frame of Reference)[76]

เป็นการพัฒนาหลักการเกี่ยวกับกฎหมายสัญญาร่วมกันของกลุ่มประเทศในยุโรป โดยกลุ่มศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งยุโรป (The study group on a European Civil Code) และกลุ่มวิจัยกฎหมายเอกชนในประชาคมยุโรป (Acquis Group) ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในสัญญาทุกประเภท

เมื่อตีความเพื่อค้นหาเจตนาร่วมกันของคู่สัญญาตามมาตรา 8:101 ที่ให้ตีความตามเจตนาร่วมกันของคู่สัญญา แม้แตกต่างจากข้อความในสัญญาก็ตาม โดยพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องในมาตรา 8:102 ได้แก่ (1) การเจรจาเบื้องต้นระหว่างคู่สัญญา (2) การดำเนินการของคู่สัญญาภายหลังเข้าทำสัญญา (3) แนวปฏิบัติระหว่างคู่สัญญา (4) ความหมายโดยทั่วไปของคำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้อง (5) ลักษณะและวัตถุประสงค์ของสัญญา (6) ปกติประเพณี (7) หลักสุจริตและข้อตกลงที่เป็นธรรมและตรวจสอบเอกสารในภาพรวมตามมาตรา 8:105 แล้ว

ปรากฏว่าเจตนาไม่ต้องตรงกัน จึงต้องพิจารณาข้อเท็จจริงประกอบกับบทบัญญัติในมาตรา 8:106 เรื่องการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ วางหลักว่าการตีความสัญญาให้มีผลทางกฎหมายย่อมดีกว่าตีความให้ไร้ผล หากความข้อใดคลุมเครือ นัยหนึ่งสามารถตีความไปในลักษณะที่จะทำให้สัญญาสิ้นผล ส่วนอีกนัยหนึ่งจะทำให้สัญญามีผล การตีความให้สัญญามีผลย่อมเหนือกว่า หรือมาตรา 8:103 วางหลักการตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่ต้องเสียในมูลหนี้ จำแนกเป็นกรณีมีข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อสัญญาซึ่งไม่ได้ตกลงหรือเจรจาไว้ให้ตีความไปในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ที่เสนอ และกรณีที่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อความตามสัญญาซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า ให้ตีความไปในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ที่เสนอ โดย

[76] ต่อไปนี้ขอเรียกกฎต้นแบบว่าด้วยกฎหมายเอกชนของยุโรป (Draft Common Frame of Reference) ว่า “DCFR”

จำกัดให้ใช้มาตรานี้เฉพาะกรณีที่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อตกลงหรือถ้อยคำตามสัญญาเท่านั้น[77] รวมถึงมาตรา 8:107 เรื่องความแตกต่างของภาษาในเอกสาร หากปรากฏสัญญาในเรื่องเดียวกันเป็นสองภาษาหรือมากกว่า โดยไม่มีการกำหนดฉบับซึ่งเป็นมาตรฐานเชื่อถือได้ กรณีข้อความในแต่ละฉบับขัดหรือแย้งกัน ให้ตีความตามฉบับซึ่งถูกร่างเป็นฉบับแรก

กล่าวได้ว่าเรื่องการตีความสัญญาในกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบ ต่างให้ความสำคัญกับการค้นหาเจตนา อย่างไรก็ตามหากไม่สามารถทราบถึงเจตนาที่แท้จริงหรือเจตนาร่วมกันได้ จึงนำหลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ หลักตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ หลักความแตกต่างของภาษา และหลักอื่น ๆ ตามบทบัญญัติมาพิจารณาต่อไป

4. บทวิเคราะห์เปรียบเทียบว่าด้วยการตีความเอกสาร

จากการศึกษาแนวความคิด บทบัญญัติ และการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเกี่ยวด้วยการตีความเอกสารในกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบแล้ว แม้ส่วนใหญ่เป็นการบัญญัติถึงการตีความสัญญา หรือการตีความนิติกรรมฝ่ายเดียว เช่น พินัยกรรม เป็นต้น ไม่ปรากฏหลักการตีความเอกสารเช่นเดียวกับกฎหมายไทยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ตาม แต่อาจกล่าวได้ว่าต่างมุ่งเน้นการค้นหาเจตนาที่แท้จริง เพื่อให้สัญญาหรือนิติกรรมนั้นมีผลใช้บังคับได้ ซึ่งวัตถุแห่งการตีความโดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อตกลงที่ปรากฏหลักฐานเป็นเอกสาร เช่น หนังสือสัญญา ทะเบียนสมรส พินัยกรรม ประกาศ เป็นต้น และใช้การพิจารณาเอกสารซึ่งอาจมีข้อความไม่ชัดเจน มีหลายความหมาย ไม่ได้ตกลงหรือระบุข้อความในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้ เพื่อคาดหมายถึงเจตนาของผู้ทำเอกสาร

“เอกสาร” ในความหมายนี้ไม่จำกัดเพียงข้อความหรือถ้อยคำที่ปรากฏในแผ่นกระดาษหรือในเอกสารที่เป็นไฟล์อิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น แต่หมายรวมถึงการตีความในกรณีที่มีหลักฐาน

---

[77] Christian von Bar and Eric Clive, **Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group)**, (New York: Oxford University Press, 2010). pp. 565-566.

เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย นอกจากนี้ในบทบัญญัติมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ได้บัญญัติคำว่า “เอกสาร” ไว้อย่างชัดเจน แม้ในมาตรา 11 จะไม่ปรากฏข้อความดังกล่าว แต่จากการศึกษาแล้วมีแนวโน้มจะนำมาวินิจฉัยเฉพาะกรณีที่ปรากฏเอกสารเป็นหลักฐานเท่านั้น[78]

อย่างไรก็ตาม “การตีความเอกสาร” นี้ ไม่จำกัดเพียงการตีความตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 เท่านั้น หากสามารถคาดหมาย หรือค้นหาเจตนาที่แท้จริงได้จากการตีความการแสดงเจตนา ในมาตรา 171 ที่ให้เพ่งเล็งถึงเจตนาแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษรย่อมบังคับไปตามนั้น ด้วยเหตุนี้การตีความในกรณีที่มีเอกสารเป็นหลักฐานในการทำนิติกรรมจึงไม่เพียงพิจารณาข้อเท็จจริงประกอบกับบทบัญญัติในมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 เท่านั้น ต้องค้นหาถึงเจตนาที่แท้จริงของคู่กรณีตามมาตรา 171 จากข้อความที่ปรากฏในเอกสาร รวมถึงพฤติการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นลำดับแรกเสมอ เช่น การเจรจาตกลงก่อนเข้าทำนิติกรรม หรือพฤติการณ์ที่เคยปฏิบัติต่อกัน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าเรื่องการตีความเอกสาร จำต้องพิจารณาเป็นสองบริบทตามลำดับ คือ การตีความเอกสารตามมาตรา 171 และการตีความเอกสารตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 14

ทั้งนี้ หลักกฎหมายหรือบทบัญญัติ รวมถึงแนวทางที่ศาลนำมาวินิจฉัยข้อเท็จจริงในแต่ละประเทศ หรือในกฎ หลักเกณฑ์ หรือหลักการแต่ละฉบับ ต่างมีหลักซึ่งคล้ายคลึงและแตกต่างกันในบางประเด็น สามารถจำแนกเป็นหัวข้อต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องการตีความเอกสารตามกฎหมายไทย ดังนี้

4.1 การตีความในกรณีที่ข้อความตามเอกสารชัดเจน

ในกรณีที่ข้อความซึ่งปรากฏตามเอกสารอันเป็นวัตถุแห่งการตีความ แสดงชัดถึงเจตนาของคู่กรณี เมื่อพิจารณาแล้วไม่เกิดข้อสงสัยใด ๆ ย่อมมีผลบังคับไปตามเจตนานั้น ไม่จำต้องตีความแต่อย่างใด เพื่อป้องกันการบิดเบือน ตามสุภาษิตว่า “*In claris non fit interpretario*”[79] เมื่อถ้อยคำมีความชัดเจนย่อมไม่จำต้องตีความ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1192 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เช่นเดียวกับในกฎหมายอังกฤษ ตามหลัก “กฎที่แท้จริง” คือ เมื่อข้อความชัดเจนแล้วย่อมไม่จำต้องตีความ ตามข้อคิดเห็นของ Lord Wilberforce ในคดี *Prenn v*

[78] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1077-1079/2515 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2762/2549

[79] อรุณ ภาณุพงศ์, **รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปีศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 209.

Simmonds[80] หรือในมาตรา 4.1 (PICC) ซึ่งบัญญัติให้การตีความสัญญาให้ตีความตามเจตนาร่วมของคู่สัญญา หรือพิจารณาจากบทบัญญัติในมาตรา 4.2 (PICC) เรื่องการตีความนิติกรรมฝ่ายเดียวแล้ว ยังไม่ทราบถึงเจตนาของคู่สัญญา จึงอาจตีความได้ว่ากรณีที่ข้อความชัดแจ้งและแสดงชัดซึ่งเจตนาแล้วไม่จำต้องตีความ โดยในมาตรา 58 (CESL) และมาตรา 8:101 (DCFR) ปรากฏบทบัญญัติในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือกรณีที่ข้อความไม่ชัดเจน ขัดหรือแย้งกัน หรือมีข้อสงสัย จำต้องตีความเพื่อค้นหาเจตนาของคู่สัญญา เนื่องจากเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการค้า จึงควรยึดเจตนาที่ปรากฏตามเอกสารเป็นสำคัญ ป้องกันความยุ่งยากและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น

แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน แต่สามารถพิจารณาได้จากคำพิพากษาของศาล เช่น หนังสือสัญญาเช่าที่ดินระบุกำหนดเวลาเช่าไว้แน่นอน 1 ปี ย่อมไม่อาจตีความว่าโจทก์และจำเลยมีเจตนาอันแท้จริงที่จะต่ออายุสัญญาเช่ากันทุก ๆ ปี[81] กรณีที่ข้อความในสัญญาชัดแจ้งแล้ว ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตีความการแสดงเจตนาหรือนำสืบพยานบุคคลว่าคู่สัญญามีเจตนาแท้จริงยิ่งกว่าข้อความในสัญญาหรือไม่ เพื่อป้องกันการตีความเจตนาให้แตกต่างจากเจตนาที่ปรากฏในเอกสาร

ทั้งนี้นักกฎหมายบางท่าน[82] มีความเห็นว่า แม้ข้อความตามเอกสารจะมีความชัดเจนในแง่ลายลักษณ์อักษร แต่ไม่ต้องห้ามการตีความการแสดงเจตนาอย่างเด็ดขาด เช่น กรณีการลงตัวเลขในสัญญา เป็นต้น เนื่องจากการพิจารณาข้อความหรือถ้อยคำใดว่ามีความชัดเจนหรือไม่ย่อมเป็นขั้นตอนของการตีความเช่นกัน[83]

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ข้อความตามเอกสารชัดเจน ไม่เคลือบคลุม หรือไม่อาจตีความได้หลายนัย ในบางกรณีอาจไม่ได้แสดงชัดถึงเจตนาหรือความประสงค์ของผู้ทำเอกสาร เนื่องจากเจตนาที่แสดงออกมาโดยการทำเป็นเอกสารไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แท้จริง การกล่าวว่า

---

[80] *Prenn v Simmonds* ([1971] 1 W.L.R. 1381 at 1,383-1,384)

[81] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2210/2526

[82] ประกอบ หุตะสิงห์, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา**, หน้า 67; ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, **การตีความกฎหมาย**, หน้า 525; ศนันท์กรณ์ (จำปี) โสตถิพันธุ์, **คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ 24 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564), หน้า 109-110.

[83] อรุณ ภาณุพงศ์, **รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปีศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์**, หน้า 209.

หากข้อความชัดแจ้งย่อมไม่จำต้องตีความ ผู้เขียนมีข้อเห็นแย้ง ซึ่งเป็นไปตามข้อคิดเห็นของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง[84] และรองศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ ปรกติ[85] ที่ให้พิเคราะห์ว่าการแสดงเจตนาของทั้งสองฝ่ายเสนอสนองต้องตรงกันหรือมีเจตนาเข้าผูกพันหรือไม่ ด้วยเหตุที่แม้เป็นเจตนาที่แสดงออกอย่างแน่นอนชัดเจน แต่อาจแตกต่างจากเจตนาที่แท้จริงได้ หากพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมอย่างถี่ถ้วนแล้ว ผู้แสดงเจตนามีเจตนาที่แท้จริงต่างจากเจตนาที่แสดงออก เช่นนี้ย่อมถือตามเจตนาที่แท้จริงเป็นหลัก[86] โดยกรณีดังกล่าวกฎหมายได้บัญญัติรับรองให้มีผล หากตีความแล้วเจตนาที่แท้จริงแตกต่างจากเจตนาที่แสดงออก ได้แก่ เรื่องเจตนาซ่อนเร้น มาตรา 154 การแสดงเจตนาลวงและนิติกรรมอำพราง มาตรา 155 และเรื่องสำคัญผิด มาตรา 156 มาตรา 157

ในส่วนของการตีความกรณีที่ข้อความตามเอกสารชัดเจน ประเภทนิติกรรมฝ่ายเดียวในเรื่องพินัยกรรม ตามมาตรา 1646 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วางหลักว่าเจตนาของผู้ทำพินัยกรรม ย่อมแสดงออกโดยการทำคำสั่งกำหนดการเผื่อตาย ตามแบบที่กฎหมายกำหนด โดยให้มีผลบังคับเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตายนั้น กรณีที่ข้อความหรือถ้อยคำตามพินัยกรรมมีข้อสงสัย อาจตีความได้หลายนัย ส่งผลให้ไม่อาจทราบเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรม ต้องตีความพินัยกรรมนั้นเพื่อถือตามนัยที่จะเกิดผลตามเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมมากที่สุด อย่างไรก็ตามแม้ข้อความตามพินัยกรรมจะมีความชัดเจน ไม่ปรากฏข้อสงสัย หรือไม่อาจตีความได้หลายนัย ก็จำต้องตีความเสมอ เพื่อให้ทราบถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรม เพราะพินัยกรรมย่อมมีผลต่อเมื่อผู้แสดงเจตนาถึงแก่ความตายแล้วเท่านั้น ตัวอย่างเช่น นาย ก. มีบุตร 1 คน คือ นาย ข. ต่อมาได้ทำพินัยกรรมแสดงเจตนายกทรัพย์สินทั้งหมดของตนให้แก่บุตรแต่เพียงผู้เดียว เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่านาย ก. ได้แจ้งให้ญาติพี่น้องและคนรู้จักทราบว่านาย ข. ประพฤติเนรคุณ ไม่ดูแลในยามเจ็บไข้ จึงประกาศว่าตนไม่นับว่านาย ข. เป็นบุตร และปรากฏข้อเท็จจริงต่อไปว่านาย ก. ได้เรียกขานนาย ค. ซึ่งเป็นบุตรของน้องชายนาย ก. ว่าลูก เนื่องจากดูแลและช่วยเหลือนาย ก. เป็นอย่างดีตลอดมา เช่นนี้เมื่อพิจารณาข้อความตามพินัยกรรม ย่อมเข้าใจได้ว่านาย ก. ยกทรัพย์สินทั้งหมดของตนให้แก่นาย ข. แต่เมื่อตีความ

[84] กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, **นิติกรรม สัญญา และคำมั่น**, หน้า 134-135, 149.

[85] กิตติศักดิ์ ปรกติ, **การตีความการแสดงเจตนา**, หน้า 30-33.

[86] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1707/2523

พินัยกรรมฉบับนี้ เพื่อค้นหาเจตนาแท้จริงโดยการพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมแล้ว ย่อมทราบได้ว่านาย ก. ต้องการยกทรัพย์สินให้นาย ค.

ด้วยเหตุนี้ กรณีที่ไม่สามารถสอบถามถึงเจตนา หรือให้มีการยืนยันได้อย่างแน่แท้ จึงควรตีความพินัยกรรมเพื่อแสวงหาเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรมเสมอ ไม่จำต้องยึดถ้อยคำที่ปรากฏตามพินัยกรรมเท่านั้น เพราะการแสดงออกซึ่งเจตนาดังกล่าว อาจไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แท้จริง หากตีความแล้วเจตนาที่แท้จริงตรงตามตัวอักษร หรือข้อความที่ปรากฏในเอกสารย่อมบังคับไปตามนั้น หากเจตนาไม่เป็นไปตามนั้น ให้พิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ หรือท้ายที่สุดเมื่อไม่สามารถค้นหาเจตนาของผู้ทำพินัยกรรม ย่อมตีความไปตามความหมายที่วิญญูชนพึงเข้าใจได้

4.2 การตีความในกรณีที่ข้อความตามเอกสารไม่ชัดเจน

เมื่อกล่าวถึงกรณีข้อความไม่ชัดเจน คือ ลักษณะที่ข้อความหรือถ้อยคำตามเอกสารอาจตีความได้หลายความหมาย หรือกรณีที่ระบุเพียงสาระสำคัญไม่ได้ระบุถึงรายละเอียดปลีกย่อยไว้ หรือคู่กรณีไม่อาจคาดหมายจึงไม่ได้ตกลงเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ในประเด็นนั้นไว้ ส่งผลให้ต้องพิจารณาข้อความซึ่งปรากฏตามเอกสารอันเป็นวัตถุแห่งการตีความดังกล่าว เพื่อค้นหาเจตนาของผู้เข้าทำเอกสารนั้นเป็นลำดับแรก ซึ่งการตีความการแสดงเจตนาในนิติกรรมตามมาตรา 171 ให้เพ่งเล็งถึงเจตนาแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร กรณีที่เจตนาแท้จริงซึ่งเป็นเจตนาภายในหรือเจตนาเชิงอัตวิสัย ไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แสดงออกหรือเจตนาเชิงภาวะวิสัย ย่อมบังคับไปตามเจตนาที่แท้จริงดังที่อธิบายข้างต้น

อย่างไรก็ตาม หากเจตนาที่แท้จริงต้องตรงกับเจตนาภายนอก แต่ปรากฏว่าระบุข้อความในเอกสารไม่ต้องตรงกันหรือขัดแย้งกัน เช่น สัญญาจัดทำขึ้นเป็นสองภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตกลงให้ชำระราคาเป็นสกุลเงินดิจิทัลอีเธอเรียม (ETC) โดยฉบับภาษาอังกฤษระบุเป็น “Ethereum Classic (ETC)” จากตัวอย่าง เมื่อปรากฏว่าข้อความในฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษขัดแย้งกัน กรณีไม่อาจหยั่งทราบเจตนาแท้จริงของคู่สัญญา ย่อมนำมาตรา 14 เรื่องเอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษามาพิจารณา โดยให้ถือตามฉบับภาษาไทย ทั้งนี้ เมื่อฉบับภาษาไทยระบุชื่อ และชื่อย่อสกุลเงินดิจิทัลไม่ตรงกัน อาจกล่าวได้ว่าเจตนารมณ์ของข้อความในฉบับภาษาไทยไม่สามารถสื่อถึงเจตนาของคู่สัญญา เมื่อสืบทราบเจตนาแท้จริงของคู่สัญญาได้จากการระบุชื่อย่อสกุลเงินดิจิทัลตรงกัน ทั้งฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาอังกฤษย่อมบังคับไปตามเจตนาที่แท้จริงหรือฉบับภาษาอังกฤษซึ่งระบุชื่อและชื่อย่อสกุลเงินดิจิทัล

ตรงกัน[87] กล่าวได้ว่าหากสามารถหยั่งทราบเจตนาที่แท้จริงได้ ไม่ว่าจะเป็นเจตนาภายในหรือเจตนาภายนอก ย่อมบังคับไปตามเจตนานั้น เช่นเดียวกับในมาตรา 1188 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส บัญญัติให้การตีความสัญญา ต้องเป็นไปตามเจตนาร่วมกันของคู่สัญญามากกว่าความหมายตามตัวอักษร หรือในกฎหมายอังกฤษ แม้ช่วงแรกจะเป็นการตีความตามตัวอักษรอย่างเคร่งครัด โดยปฏิเสธที่จะพิจารณาข้อมูลแวดล้อมอื่น ๆ รวมถึงปฏิเสธที่จะอุดช่องว่างของสัญญา และยอมรับข้อสัญญาโดยปริยาย[88] ตามแนวคิดเรื่องกฎแห่งความชัดแจ้งในการตีความ (Golden Rule) ที่ผู้พิพากษาต้องผูกพันอย่างเคร่งครัดเท่าที่จะเป็นไปได้ต่อถ้อยคำหรือข้อความที่เขียน และตีความตามความหมายปกติธรรมดา แต่ในภายหลังมีแนวคิดการตีความโดยการค้นหาเจตนารมณ์ที่อยู่เบื้องหลังตัวอักษร[89] รวมทั้งพิจารณาเกี่ยวกับสามัญสำนึกทางธุรกิจ (Business Common Sense) เกิดขึ้นด้วย[90]

นอกจากนี้ยังปรากฏในมาตรา 58 (CESL) กำหนดให้สัญญาต้องตีความตามเจตนาร่วมกันของคู่สัญญา แม้ว่าจะแตกต่างจากพฤติการณ์ที่แสดงออกก็ตาม มาตรา 4.1 (PICC) ที่บัญญัติให้ตีความไปตามเจตนาร่วมกันของคู่สัญญา และตามมาตรา 8:101 (DCFR) โดยหลักต้องตีความตามเจตนาร่วมกันของคู่สัญญา แม้จะแตกต่างไปจากความหมายตามตัวอักษร สังเกตได้ว่าหากเป็นการตีความสัญญาหรือนิติกรรมต่าง ๆ ย่อมพิจารณาจากเจตนาร่วมกันของทุกฝ่าย

เช่นเดียวกันในการตีความนิติกรรมฝ่ายเดียว เมื่อพิจารณาตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4639/2540 ที่มีข้อกำหนดในพินัยกรรม ให้จัดการทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ตาย โดยผู้จัดการมรดกบริจาคทรัพย์สินให้แก่องค์กรการกุศลใด ๆ ตามแต่ผู้จัดการมรดกจะเห็นสมควร ศาลวินิจฉัยแล้ว ย่อมเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาอย่างชัดแจ้งและทราบได้แน่นอน ว่าต้องการมอบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ตายให้องค์กรเพื่อการกุศลเท่านั้น ศาลจึงตีความพินัยกรรมดังกล่าว

---

[87] ตัวอย่างของอาจารย์นนทกร โรจน์อุ่นวงศ์ จากการบรรยายวิชา น.471 การปฏิบัติงานทางกฎหมาย 1 วันที่ 4 เมษายน 2565 หัวข้อการร่างสัญญา

[88] ณรงค์ วิทยไพศาล, **หลักการตีความเอกสาร : เกณฑ์วินิจฉัยกฎหมายเพื่อความเป็นธรรมในสังคม / ลอร์ด เดนนิง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรศาสตร์, 2535), หน้า 41.

[89] เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

[90] *Wood v Capita Insurance Services Limited* ([2017] UKSC 24)

โดยพิเคราะห์ถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำพินัยกรรมยิ่งกว่าถ้อยคำ หรือข้อความที่ปรากฏในเอกสารตามมาตรา 171

โดยสรุปแล้ว ในกรณีที่ข้อความตามเอกสารไม่ชัดเจน ในลำดับแรกต้องตีความข้อความหรือถ้อยคำตามเอกสารนั้น เพื่อค้นหาเจตนาแท้จริงหรือเจตนาร่วมกัน และพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง และบังคับไปตามเจตนาแท้จริงที่ปรากฏ อย่างไรก็ตามหากไม่สามารถกำหนดเจตนาแท้จริงหรือเจตนาร่วมกันได้ จากการศึกษาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์เรื่องการตีความสัญญาในกฎหมายไทย กฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายแม่แบบ รวมทั้งกฎต้นแบบ ทำให้จำแนกหลักการซึ่งสามารถนำมาใช้ในการตีความเอกสารเป็นลำดับต่อไปได้ ดังนี้

4.2.1 หลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ (Terms to Be Given Effect)

กฎหมายไทยได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ในมาตรา 10 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องการตีความให้นิติกรรมมีผล กรณีที่ข้อความในเอกสารอาจตีความได้สองนัย ให้ถือตามนัยที่มีผลดีกว่านัยที่ไร้ผล มาตรา 1191 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส บัญญัติว่าหากสัญญาตีความได้สองนัย ให้ถือตามนัยที่จะมีผลมากกว่านัยที่ไร้ผล หรือในกฎหมายอังกฤษตามหลักกฎที่แท้จริง คือ กรณีที่ข้อความที่ใช้ไม่ชัดเจนหรือเข้าใจได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ให้ยอมรับหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์แวดล้อมเพื่อช่วยในการตีความ รวมถึงหลักการตีความให้มีผลบังคับได้ ซึ่งมีที่มาจากสุภาษิตกฎหมาย “*Ut res magis valeat quam pereat*”[91] ว่าการตีความย่อมต้องมีความสมเหตุสมผลเท่าเทียมกัน หากความหมายหนึ่งในนั้นทำให้สัญญามีผล และอีกหนึ่งทำให้สัญญาสิ้นผล ศาลควรสงวนไว้ซึ่งความมีผลของสัญญานั้น รวมถึงมาตรา 63 (CESL) วางหลักว่า ควรตีความให้สัญญามีผลมากกว่าไร้ผล ในมาตรา 4.5 (PICC) บัญญัติว่าทุกข้อสัญญาควรจะมีผล โดยสัญญาควรตีความให้มีผลมากกว่ากีดกันให้ไร้ผล และมาตรา 8:106 (DCFR) วางหลักว่า การตีความสัญญาให้มีผลทางกฎหมายย่อมดีกว่าตีความให้ไร้ผล โดยแนวคิดของหลักการดังกล่าวเกิดจากสมมติฐานว่าการทำนิติกรรมใด ๆ ผู้กระทำย่อมต้องการให้มีผลใช้บังคับได้เสมอ

---

[91] Kim Lewison, **The Interpretation of Contracts**, (London: Sweet & Maxwell, 1989), p. 148.

ในกรณีนี้ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายความหมายของมาตรา 10 ไว้ว่า[92] “เมื่อศาลได้ตีความลงไปแล้ว คงได้ความหมายเป็นสองนัยหรือกว่านั้นขึ้นไป” ย่อมหมายรวมถึง กรณีที่ข้อความในเอกสารสามารถตีความได้มากกว่าสองนัยเช่นกัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติแต่ละฉบับแล้ว สะท้อนให้เห็นว่าไม่จำกัดเพียงกรณีที่ตีความได้สองนัยเท่านั้น หากสามารถตีความได้หลายนัย ให้ตีความไปในความหมายที่จะทำให้ข้อความในเอกสารนั้นมีผลใช้บังคับได้เช่นกัน โดยสรุปจึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ข้อความที่ปรากฏในเอกสารสามารถตีความได้เป็นสองนัยหรือหลายนัยก็ตาม หากพิจารณาแล้วมีเพียงนัยเดียวที่มีผลเหมาะสมที่สุด หรือมีเพียงนัยเดียวที่จะทำให้สัญญามีผลใช้บังคับได้ ย่อมเป็นไปตามหลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้ (Terms to Be Given Effect) เสมอ

ประเด็นปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ในมาตรา 10 ไม่ปรากฏข้อความว่า “และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริง...” ต้องตีความการแสดงเจตนาเพื่อสืบทราบเจตนาที่แท้จริงก่อนหรือไม่ ในประเด็นดังกล่าวการบัญญัติถึงกรณีที่ข้อความอาจตีความได้สองนัยตามมาตรา 10 ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า การแสดงเจตนานั้นมีความไม่ชัดเจน ไม่สามารถหยั่งทราบถึงเจตนาที่แท้จริงได้ว่าจะบังคับไปตามนัยใด จึงต้องค้นหาเจตนาที่แท้จริงตามมาตรา 171 เป็นลำดับแรกเช่นเดียวกัน

และตามมาตรา 1684 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติเรื่องการตีความพินัยกรรมว่า หากความข้อหนึ่งข้อใดในพินัยกรรมอาจตีความได้เป็นหลายนัย ให้ถือเอาตามนัยที่จะสำเร็จผลตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมนั้นได้ดีที่สุด แม้บทบัญญัติดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับมาตรา 10 ก็ตาม แต่มีข้อแตกต่างในกรณีที่ข้อความในพินัยกรรมอาจตีความได้สามนัย[93] คือ ถ้าพินัยกรรมตีความได้เป็นสองนัย นัยหนึ่งทำให้พินัยกรรมมีผล อีกนัยหนึ่งไร้ผล ย่อมนำมาตรา 10 มาพิจารณา หากพินัยกรรมตีความได้เป็นสองนัย หรือหลายนัยและต่างมีผลให้นำมาตรา 1684 มาพิจารณา ไม่ว่าจะส่งผลให้พินัยกรรมมีผลหรือสิ้นผล ย่อมบังคับไปตามเจตนานั้น หรือในกฎหมายอังกฤษ มีการนำหลัก Golden Rule มาใช้พิจารณาคดี

---

[92] ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม), **บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทาหรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1**, หน้า 68.

[93] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, **ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ตอน 1**, หน้า 79.

Re Harrison[94] โดยอธิบายว่า ผู้ทำพินัยกรรมย่อมต้องการให้พินัยกรรมนั้นใช้บังคับได้ ไม่ต้องการให้เป็นทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏพินัยกรรม หากสามารถตีความได้เป็นสองนัย นัยหนึ่งมีผลและอีกนัยหนึ่งสิ้นผล ย่อมบังคับไปตามนัยที่พินัยกรรมจะเกิดผล

นอกจากนี้หากพิจารณาแล้วพบว่า ข้อความตามเอกสารสามารถตีความได้สองนัยหรือหลายนัย และอาจมีผลทั้งสิ้น สามารถนำมาตรา 11 มาพิจารณาเพื่อวินิจฉัยประเด็นปัญหานี้ได้เช่นกัน กล่าวคือ เมื่อปรากฏว่าข้อความตามเอกสารอาจมีผลบังคับได้ทุกนัย จึงเกิดเป็นข้อสงสัยว่าควรตีความเอกสารไปตามนัยใด จึงต้องตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่จะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้นั้น[95]

4.2.2 หลักตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ (Interpretation Against the Supplier of Term)

ปรากฏหลักการดังกล่าวในมาตรา 11 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1190 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส หลัก Contra Proferentem ในกฎหมายอังกฤษ มาตรา 64 (CESL) มาตรา 4.6 (PICC) รวมถึงมาตรา 8:103 (DCFR) ซึ่งบัญญัติในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

โดยบทบัญญัติข้างต้น ต่างใช้ในกรณีที่ข้อความตามเอกสารไม่ชัดเจนหรือมีข้อสงสัย และอาจกล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันในการนำหลัก Contra Proferentem มาปรับใช้ทั้งสิ้น โดยกำหนดให้ตีความเป็นคุณแก่ฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นผู้ที่เสียเปรียบในการเจรจาต่อรอง หรือเป็นผู้ที่ต้องรับผิด หรือผู้ที่จะต้องเสียหรือขาดประโยชน์ในสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ลูกหนี้หรือผู้ต้องรับผิดตามสัญญา เป็นต้น ตามหลักที่บุคคลต้องรับผิดต่อความเคลือบคลุม หรือไม่ชัดเจนจากการแสดงเจตนาของตน ไม่ควรถือเอาประโยชน์จากการชักนำให้ผู้อื่นเข้าทำสัญญา และมุ่งหวังให้ศาลตีความในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตน[96]

---

[94] *Re Harrison* ([1885])

[95] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15221/2551 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7257/2557 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6925/2557

[96] Sir William R. Anson, **Principles of the English Law of Contract and of Agency in its relation to contract**, (Clarendon Press, 1959), p. 140.

จากการศึกษาและวิเคราะห์ หลักการตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ในบทบัญญัติฉบับต่าง ๆ สามารถพิจารณาปรับใช้หลักเกณฑ์ได้พอสังเขป คือ

1) มาตรา 11 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.1) ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กำหนดหรือร่างข้อตกลง ให้ตีความเป็นโทษแก่ฝ่ายนั้น และตีความเป็นคุณแก่ผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว จึงมีผลคล้ายคลึงกับหลัก Contra Proferentem[97]

1.2) หากทั้งสองฝ่ายต่างกำหนดหรือร่างข้อตกลง ให้ตีความเป็นโทษแก่ฝ่ายที่เรียกร้องในมูลหนี้ และตีความเป็นคุณแก่ฝ่ายที่ต้องปฏิบัติในมูลหนี้นั้น[98]

1.3) กรณีอื่นนอกเหนือจากข้อ 1.1 และข้อ 1.2 ให้ตีความเป็นคุณแก่ฝ่ายที่ต้องปฏิบัติในมูลหนี้นั้น[99]

2) หลัก Contra Proferentem ให้ตีความเป็นโทษแก่ฝ่ายที่ร่างหรือเสนอข้อตกลงนั้น และคู่กรณีฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อสัญญามากกว่า[100]

3) มาตรา 1190 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

3.1) จากบทบัญญัติให้ตีความเป็นโทษแก่เจ้าหนี้ และตีความเป็นคุณแก่ลูกหนี้ อย่างไรก็ตามศาลเน้นตีความเป็นโทษแก่ฝ่ายที่เสนอหรือริเริ่มข้อตกลง โดยส่วนใหญ่คือฝ่ายเจ้าหนี้[101]

3.2) ในสัญญาสำเร็จรูป (ไม่มีการเจรจา) ให้ตีความเป็นโทษแก่ผู้ร่าง ส่งผลให้มาตรา 1190 คล้ายคลึงหลัก Contra Proferentem เช่นกัน

4) มาตรา 64 และมาตรา 65 (CESL)

4.1) สัญญาระหว่างผู้ขายและผู้บริโภค ต้องตีความไปในทางเป็นคุณต่อผู้บริโภค (มาตรา 64)

---

[97] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15221/2551

[98] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6925/2557 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7257/2557 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10029/2560

[99] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6925/2557 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 207/2559

[100] *Canada Steamship Lines v The King*

[101] *Cour de cassation, civile, Chambre civile 3, 10 septembre 2020, 19-13.933*

4.2) สัญญาที่กำหนดเงื่อนไขโดยผู้บริโภค หรือสัญญาระหว่างผู้ขายหรือสัญญาอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 64 และไม่มีการเจรจาให้ตีความไปในทางที่เป็นโทษแก่คู่สัญญาฝ่ายที่เสนอข้อสัญญานั้น (มาตรา 65)

5) มาตรา 4.6 (PICC) ให้ตีความเป็นโทษแก่ฝ่ายที่ร่างหรือเสนอข้อตกลงนั้น[102]

6) มาตรา 8:103 (DCFR)

6.1) กรณีไม่มีการตกลงหรือเจรจาไว้ ให้ตีความไปในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ที่เสนอ

6.2) กรณีมีการตกลงหรือเจรจา ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้

6.3) แม้มีการตกลงหรือเจรจา หากข้อตกลงนั้นถูกกำหนดขึ้นโดยฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่า ให้ตีความไปในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ที่เสนอ

ทั้งนี้ยังมีประเด็นปัญหาเช่นเดียวกับมาตรา 10 ที่ไม่ปรากฏข้อความว่า “และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริง...” จำต้องตีความการแสดงเจตนาเพื่อสืบทราบเจตนาที่แท้จริงก่อนหรือไม่ ผู้เขียนมีความเห็นว่าการนำมาตรา 11 มาใช้พิจารณาย่อมต้องปรากฏชัดว่ามีข้อสงสัยในการทำนิติกรรม ดังที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีข้อสงสัย...” เช่น ข้อความหรือถ้อยคำในเอกสารไม่ชัดเจน คลุมเครือ ตีความได้สองนัยหรือหลายนัย โดยอาจมีผลบังคับได้หลายนัยหรือทุกนัยอาจไม่มีผล หรือกรณีที่พิจารณาตามมาตรา 10 รวมถึงมาตรา 12 ถึงมาตรา 14 แล้วไม่อาจบังคับไปตามบทสันนิษฐานของกฎหมายได้ ซึ่งหากเกิดข้อสงสัยดังกล่าวขึ้น ถือได้ว่าเป็นกรณีที่ไม่อาจทราบเจตนาที่แท้จริงของผู้เข้าทำนิติกรรม ด้วยเหตุนี้ จึงต้องค้นหาเจตนาที่แท้จริงเป็นลำดับแรกเช่นเดียวกับมาตราอื่น ๆ โดยการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171

อีกประการหนึ่งคือ ไม่ปรากฏคำว่า “เอกสาร” ในบทบัญญัติ จะสามารถนำมาวินิจฉัยกรณีการทำนิติกรรมด้วยวาจาได้หรือไม่ จากการศึกษาพบว่าการนำมาตรา 11 มาใช้พิจารณา กรณีไม่ได้ทำเป็นเอกสารหรือกรณีทำนิติกรรมด้วยวาจา ต้องปรากฏชัดว่ามีการทำนิติกรรมและมีผลตามกฎหมาย[103] เนื่องจากนิติกรรมบางประเภทกฎหมายกำหนดให้ต้องทำตามแบบ หรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ รวมถึงต้องมีพยานเอกสารมาแสดงจึงจะฟ้องร้อง

[102] *Banco Itaú Paraguay S.A. v. S. & S. Construcciones S.A., S. H., E. y S. H., O. E.*

[103] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 552/2495

บังคับคดีกันได้ เพราะต้องใช้เอกสารมาแสดงข้อเท็จจริงเท่านั้น จึงเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลให้มาตรา 11 ไม่เหมาะแก่การนำมาใช้ตีความ ในกรณีทำนิติกรรมที่ไม่ปรากฏเอกสารเป็นหลักฐาน เนื่องจากนิติกรรมที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำตามแบบ หรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ เป็นเรื่องที่กฎหมายเล็งเห็นถึงความสำคัญว่า อาจกระทบสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่กรณี หรือบุคคลภายนอก

นอกจากนี้แม้จะมีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยการนำมาตรา 11 มาพิจารณากรณีมีข้อสงสัยในการทำนิติกรรมด้วยวาจา[104] อย่างไรก็ตามมิใช่การตกลงทำสัญญากันด้วยวาจาตั้งแต่เริ่มต้น แต่เป็นกรณีที่มีวัตถุแห่งการตีความเป็นเอกสารรวมถึงเกิดข้อสงสัยขึ้น และมีข้อโต้แย้งว่า มีการตกลงเพิ่มเติมด้วยวาจาในภายหลัง แต่เนื่องจากการพิจารณาข้อสัญญาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำพิพากษาเรื่องอัตราดอกเบี้ยจำต้องมีการนำสืบ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงข้อความในเอกสาร จึงต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประกอบกับในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติมาตรา 11 ไว้ในเรื่องการตีความเอกสาร ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรนำมาตรา 11 มาพิจารณาในกรณีการทำนิติกรรมที่มีเอกสารเป็นหลักฐานเท่านั้น จากเหตุผลข้างต้นที่ได้อธิบาย จึงน่าจะเป็นที่มาของการนิยามคำว่า “การตีความเอกสาร” ในมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ด้วยเช่นเดียวกัน

4.2.3 หลักความแตกต่างของภาษา (Linguistic Discrepancies)

โดยสรุปแล้วหากปรากฏเจตนาของผู้ทำเอกสารว่าจะยึดถือฉบับใดเป็นหลักย่อมเป็นไปตามเจตนานั้น กรณีสัญญาแต่ละฉบับมีข้อความแตกต่างกันหรือขัดแย้งกัน และไม่ปรากฏว่าต้องการให้ยึดถือสัญญาฉบับใดฉบับหนึ่งเป็นหลัก สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

เมื่อพิจารณาตามมาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ย่อมยึดถือฉบับภาษาไทยเป็นหลัก เนื่องจากเอกสารมีหลายภาษารวมถึงภาษาไทย แม้จะทำขึ้นเป็นหลายฉบับก็ตาม แต่หากปรากฏว่าเอกสารหลายฉบับนั้นได้ทำขึ้นเป็นภาษาต่างประเทศทั้งหมด หากพิจารณาแล้วสามารถทราบถึงเจตนาแท้จริงว่าต้องการบังคับไปตามฉบับภาษาใดย่อมบังคับไปตามนั้น โดยนัยของมาตรา 171 หรืออาจนำหลักการตามมาตราอื่นมาใช้พิจารณา เช่น เมื่อพิจารณามาตรา 10 แล้ว สัญญาแต่ละฉบับมีข้อความไม่เหมือนกัน และต่างภาษากัน ไม่ปรากฏว่ามีภาษาไทย ส่งผลให้ต้องตีความว่าจะบังคับไปตามฉบับภาษาใด จึงเป็นกรณีที่สามารถตีความได้

[104] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1077-1079/2515 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2762/2549

เป็นสองนัยหรือหลายนัย หรือกรณีที่สามารถตีความได้เป็นสองนัยหรือหลายนัย แต่ทุกนัยอาจมีผลใช้บังคับได้ สามารถพิจารณาตามมาตรา 11 กรณีมีข้อสงสัยให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่จะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้ สุดท้ายนี้ หากยังไม่สามารถระบุเจตนาแท้จริงหรือเจตนาร่วมกันของคู่สัญญา ว่าจะให้บังคับตามสัญญาฉบับภาษาใด อาจนำมาตรา 368 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องการตีความสัญญามาพิจารณาได้เช่นเดียวกัน โดยพิจารณาว่าในสภาวการณ์เช่นนั้น วิญญูชนทั่วไปที่ปฏิบัติต่อกัน โดยสุจริตและปฏิบัติตามปกติ หรือปฏิบัติเป็นประจำ พึงกระทำต่อกันอย่างไร

เช่นเดียวกันในมาตรา 61 (CESL) มีความคล้ายคลึงกับมาตรา 8:107 (DCFR) ที่จะได้อธิบายต่อไป โดยมาตรา 61 (CESL) กำหนดถึงกรณีไม่มีฉบับซึ่งเป็นมาตรฐานอันเชื่อถือได้ ฉบับซึ่งถูกร่างเป็นฉบับแรกย่อมมีความน่าเชื่อถือกว่า เพราะการตกลงกันหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นย่อมเกิดขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงในฉบับที่ร่างขึ้นนี้ ถ้าไม่ชัดเจนว่าฉบับใดคือฉบับแรก ย่อมใช้กฎเกณฑ์ตามมาตรา 58 (CESL) พิจารณาตามเจตนาร่วมกัน แม้ว่าจะแตกต่างจากพฤติการณ์ที่แสดงออกก็ตาม หรือพิจารณารายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการตีความสัญญา ได้แก่ (1) การเจรจาที่เกิดขึ้นเมื่อร่างสัญญา (2) การดำเนินการของคู่สัญญาแม้ภายหลังสิ้นสุดสัญญาที่ผ่านมา (3) การตีความในลักษณะเดียวกับสัญญาที่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับที่ผ่านมา (4) การดำเนินการตามปกติประเพณีในการทำสัญญา (5) แนวปฏิบัติที่คู่กรณีได้กำหนดขึ้นระหว่างกัน (6) ความหมายปกติทั่วไปที่ใช้ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง (7) ลักษณะและวัตถุประสงค์ของสัญญา รวมทั้ง (8) หลักสุจริตและข้อตกลงที่เป็นธรรมด้วย หรือเรียกว่าพฤติการณ์แวดล้อม ตามมาตรา 59 (CESL) ประกอบกัน เพื่อทราบถึงเจตนาของคู่สัญญาว่าต้องการให้ถือฉบับใดเป็นร่างแรก เช่นเดียวกับการพิจารณาในกรณีที่ทุกฉบับมีความน่าเชื่อถือเท่าเทียมกัน[105]

หรือพิจารณาตามมาตรา 4.7 (PICC) ให้ยึดถือฉบับซึ่งร่างเป็นฉบับแรก ตรงกันข้ามหากมีการระบุชัดเจนในสัญญา หรือสามารถทราบถึงเจตนาของผู้ร่างได้ว่า ให้ยึดถือสัญญาฉบับภาษาใด ต้องบังคับไปตามข้อความที่ปรากฏในฉบับนั้น ทั้งนี้ กรณีที่แต่ละฉบับต่างภาษากันและเชื่อถือได้ทั้งหมด รวมถึงได้ร่างขึ้นพร้อมกันทุกฉบับ อาจตีความเพียงฉบับใด

[105] C.H. Beck Hart Nomos, **Common European Sales Law (CESL): Commentary**, p. 315.

ฉบับหนึ่ง หรือพิจารณาทุกฉบับร่วมกัน จากบริบทหรือพฤติการณ์แวดล้อมในการร่างสัญญานั้น ตามมาตรา 4.3 (PICC) หรือกรณีที่ไม่มีการรับรองว่าฉบับใดมีความน่าเชื่อถือ ผู้เขียนมีความเห็นว่าน่าจะนำหลักการตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้มาพิจารณาเช่นเดียวกับในกฎหมายไทย คือ การนำมาตรา 4.6 (PICC) มาพิจารณาโดยการตีความเป็นโทษแก่ผู้ร่างสัญญาฉบับแรก

ในทางตรงกันข้ามมาตรา 8:107 (DCFR) กำหนดให้กรณีไม่มีสัญญาฉบับใดที่เป็นมาตรฐานเชื่อถือได้ หากข้อความในแต่ละฉบับขัดหรือแย้งกัน ให้ตีความไปตามฉบับซึ่งถูกร่างเป็นฉบับแรก สิ่งสำคัญคือต้องพิจารณามาตรานี้ควบคู่ไปกับมาตรา 8:103 (DCFR) หากต้นฉบับถูกร่างขึ้นโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า หากปรากฏเอกสารเป็นสองภาษาหรือมากกว่า โดยไม่มีการระบุว่าให้ใช้บังคับตามฉบับใด หรือไม่มีฉบับซึ่งเป็นมาตรฐานเชื่อถือได้ ข้อความในแต่ละฉบับขัดหรือแย้งกัน ให้ตีความไปตามฉบับซึ่งถูกร่างเป็นฉบับแรก แต่ฉบับแรกนี้ต้องมิใช่ฉบับที่ฝ่ายที่ร่างสัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียวจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานตามกฎหมายนี้ เนื่องจากมาตรา 8:103 (DCFR) ให้ตีความเป็นโทษแก่ผู้เสนอ ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นด้วยว่ากรณีที่ไม่มีฉบับซึ่งเชื่อถือได้ตามมาตรา 8:107 (DCFR) แต่ไม่อาจทราบได้ว่าฉบับใดคือฉบับแรกที่ถูกร่างขึ้น อาจพิจารณามาตรา 8:101 (DCFR) ร่วมกับมาตรา 8:102 (DCFR) คือ การค้นหาเจตนาร่วมกัน โดยพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมประกอบกัน เช่นเดียวกับข้อเสนอแนะในมาตรา 61 (CESL) ที่ได้อธิบายแล้ว เนื่องจากมีข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาซึ่งคล้ายคลึงกันในทางตรงกันข้าม หากมีการรับรองว่าทุกฉบับมีมาตรฐานเชื่อถือได้ ต้องถือปฏิบัติตามนั้น และพิจารณาใช้หลักการตีความทั่วไป คือการค้นหาเจตนาตามมาตรา 8:101 (DCFR) เนื่องจากไม่สามารถให้ความสำคัญกับเอกสารฉบับใดเพียงฉบับเดียว ต้องพิจารณาว่าฉบับใดมีความสอดคล้องกับเจตนาร่วมกันมากกว่า หรือหากไม่สามารถค้นหาเจตนาได้ ให้พิจารณาว่าวิญญูชนพึงเข้าใจเช่นไรในพฤติการณ์เช่นนั้น

แม้ไม่พบว่ามีการบัญญัติข้อกฎหมาย หรือหลักการเรื่องความแตกต่างของภาษา ในกฎหมายอังกฤษและกฎหมายฝรั่งเศสอย่างชัดเจน แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่าเรื่องเดียวกันร่างขึ้นเป็นหลายภาษาหลายฉบับ และปรากฏข้อความขัดหรือแย้งกัน ลำดับแรกย่อมค้นหาเจตนาว่า ต้องการให้ยึดถือข้อความตามภาษาใดเป็นหลักและบังคับไปตามนั้น หากไม่อาจทราบถึงเจตนาดังกล่าว เนื่องจากข้อความแต่ละฉบับขัดหรือแย้งกันส่งผลให้เกิดข้อสงสัยว่าต้องบังคับตามฉบับใด สามารถนำหลักกฎที่แท้จริง หรือหลักการตีความให้มีผลบังคับตามกฎหมายอังกฤษ หรือมาตรา 1191 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาพิจารณา

ในกรณีที่การปฏิบัติตามข้อความในฉบับใดฉบับหนึ่งย่อมส่งผลให้การทำสัญญานั้นไร้ผล ให้ถือตามนัยที่จะมีผลมากกว่า และหลักตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ ที่นำหลัก Contra Proferentem ในกฎหมายอังกฤษมาพิจารณา ตีความเป็นโทษแก่ผู้ร่าง หากข้อสัญญาฉบับใดจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ร่างไม่ควรบังคับไปตามนั้น หรือมาตรา 1190 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ที่ให้ตีความเป็นโทษแก่เจ้าหนี้ กรณีเป็นสัญญาสำเร็จรูปให้ตีความเป็นโทษแก่ผู้ร่าง

4.2.4 หลักอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตีความเอกสาร

1) การระบุจำนวนเงินหรือปริมาณเป็นตัวเลขและตัวอักษร

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติถึงการระบุจำนวนหรือปริมาณเป็นตัวเลขและตัวอักษรไว้ ในมาตรา 12 กำหนดให้กรณีปรากฏตัวเลขหรือตัวอักษรซึ่งแสดงจำนวนเงินหรือปริมาณควบคู่กัน ย่อมให้ความสำคัญกับการถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณตามตัวอักษร (Words Prevail Over Numbers) หากจำนวนเงินหรือปริมาณที่แสดงในเอกสารไม่ตรงกัน โดยไม่สามารถทราบถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำเอกสารได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่อาจนำสืบความจริงให้ปรากฏแก่ศาล หรืออาจหยั่งทราบเจตนาแท้จริงได้ จะยกเอามาตรา 12 มาใช้บังคับไม่ได้

อย่างไรก็ตาม แม้ไม่พบหลักการที่บัญญัติถึงเรื่องดังกล่าวในกฎหมายอื่นที่ศึกษา แต่จากการศึกษาผู้เขียนมีความเห็นว่า อาจนำหลักการตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้มาปรับใช้ได้ หากไม่อาจทราบถึงเจตนาที่แท้จริง เนื่องจากเป็นกรณีที่สามารถตีความได้หลายนัย ว่าจะบังคับใช้ตามจำนวนใด เช่น มาตรา 1190 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส เมื่อการระบุจำนวนเงินเป็นตัวเลขและตัวอักษรในสัญญามีความขัดแย้งกัน จึงเป็นกรณีที่มีข้อสงสัยจำเป็นต้องตีความ โดยกฎหมายกำหนดให้ตีความเป็นโทษแก่เจ้าหนี้ และเป็นคุณแก่ลูกหนี้ หากเป็นสัญญาตามแบบมาตรฐาน ย่อมตีความเป็นโทษแก่ฝ่ายที่เป็นผู้เสนอ หรือกำหนดข้อสัญญา เป็นต้น ทั้งนี้ ย่อมมีผลแตกต่างกันในกฎหมายแต่ละฉบับ เนื่องจากไม่ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณตามตัวอักษร (Words Prevail Over Numbers) เป็นสำคัญ แต่ให้ความสำคัญหรือตีความเป็นคุณต่อฝ่ายที่ต้องรับผิดตามสัญญา ฝ่ายที่มีอำนาจในการต่อรองน้อยกว่า หรือเป็นผู้ที่จะต้องเสียหรือขาดประโยชน์ในสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด

และในมาตรา 13 เป็นกรณีที่ตามเอกสารปรากฏจำนวนเงินหรือปริมาณหลายแห่ง ไม่ว่าเป็นตัวเลขหรือตัวอักษรไม่ตรงกัน และไม่สามารถทราบถึงเจตนาที่แท้จริงของผู้จัดทำเอกสารดังกล่าว ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่น้อยที่สุด ซึ่งมีข้อสังเกตคือ กรณีที่

ตัวเลขหรือตัวอักษรซึ่งแสดงจำนวนเงินหรือปริมาณไม่ตรงกันนั้น ต้องเป็นตัวเลขกับตัวเลขหรือตัวอักษรกับตัวอักษรที่ระบุไม่ตรงกันเท่านั้น หากเป็นกรณีนอกเหนือจากนี้ย่อมนำมาตรา 12 มาวินิจฉัย โดยพระยาเทพวิทุรมีความเห็นว่า[106] อาจนำหลักการตามมาตรา 11 หรือหลักการตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้มาพิจารณาได้เช่นกัน เนื่องจากการขาดความระมัดระวังในการระบุจำนวนเงินหรือปริมาณ ควรพิจารณาให้เป็นคุณแก่ผู้ที่จะได้รับความเสียหายมากกว่า

2) การพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง (Surrounding Circumstances)

การตีความเพื่อทราบถึงเจตนาของผู้ทำเอกสาร ต้องพิเคราะห์ข้อเท็จจริงแวดล้อมประกอบด้วย เช่น ความรู้ทางภาษา การแสดงออกต่อบุคคลอื่น เอกสารที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาในการเจรจา ธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างคู่กรณี หรือปกติประเพณีทางการค้า เป็นต้น[107] ไม่เพียงพิจารณาถ้อยคำหรือข้อความที่ปรากฏเท่านั้น ยังต้องพิจารณาครอบคลุมถึงความสามารถของผู้กระทำ และการแสดงออกต่าง ๆ ด้วย พิจารณาได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7123/2561 ศาลจำต้องตีความสัญญาเนื่องจากข้อความในสัญญามีความสับสนว่าเงิน 500,000 บาท ที่โจทก์ชำระให้แก่จำเลยในวันทำสัญญาดังกล่าว เป็นเงินมัดจำหรือเบี้ยปรับ เนื่องจากมีการระบุจำนวนเงินในสัญญาข้อ 2 ว่าเป็นมัดจำ แต่ข้อความในสัญญาข้อ 2 และข้อ 3 สามารถสรุปใจความว่าหากโจทก์ผิดสัญญายินยอมให้จำเลยริบเงิน 500,000 บาท ซึ่งเป็นการกำหนดค่าเสียหาย อันเกิดแต่การที่โจทก์ซึ่งเป็นลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่จำเลย จึงมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 378 ทำให้มีข้อเคลือบแคลงสงสัยว่าข้อความในสัญญาน่าจะไม่ตรงตามเจตนาแท้จริงของโจทก์ซึ่งเป็นคู่สัญญา จากคำพิพากษาดังกล่าวแสดงถึงความสำคัญของหลักการพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี เนื่องจากหากศาลมิได้พิจารณาถึงพฤติการณ์แวดล้อม เช่น ความรู้ของผู้เข้าทำสัญญา หรือเนื้อหาในการเจรจา เป็นต้น ย่อมส่งผลให้วินิจฉัยคลาดเคลื่อนจากเจตนาที่แท้จริง นอกจากนี้สามารถพิจารณาได้จากมาตรา 171 ที่ให้มุ่งเน้นเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร ย่อมหมายถึงบทบัญญัติให้ความสำคัญต่อการค้นหาเจตนาอันแท้จริง มิใช่เพียงข้อความที่ปรากฏ

---

[106] บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, หน้า 62.

[107] กิตติศักดิ์ ปรกติ, **การตีความการแสดงเจตนา**, หน้า 31.

เท่านั้น จึงต้องพิจารณาถึงการเจรจาระหว่างคู่กรณี หรือขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ รวมถึงพฤติการณ์ที่เคยปฏิบัติต่อกันของคู่กรณีที่อาจบ่งชี้ถึงเจตนาแท้จริงได้[108]

ในกฎหมายอังกฤษปรากฏหลักการดังกล่าวตามข้อคิดเห็นของ Lord Hoffman ซึ่งเป็นหลักการหนึ่งในห้าข้อของการตีความสัญญา คือการพิจารณาความหมายของถ้อยคำมิใช่ได้มาจากตัวอักษรแต่มาจากการพิจารณาบริบทที่เกี่ยวข้องด้วย[109] อย่างไรก็ตามในการตัดสินคดีของศาลฎีกามีแนวโน้มที่จะไม่นำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้[110] หรือในกฎหมายฝรั่งเศสปรากฏหลักการดังกล่าวในมาตรา 1159 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเดิม (Code civil des Français 1804) วางหลักว่า ข้อความที่คลุมเครือพึงตีความตามความหมายแห่งท้องถิ่นที่สัญญาได้ทำขึ้น เป็นกรณีที่ไม่เพียงตีความตามข้อความที่ปรากกฎในเอกสาร แต่พิจารณาถึงบริบทในการเข้าทำสัญญาด้วย และปรากฏหลักการนี้ในมาตรา 59 (CESL) มาตรา 4.3 (PICC) รวมถึงมาตรา 8:102 (DCFR) ซึ่งบทบัญญัติมีความคล้ายคลึงกัน

กล่าวได้ว่า ไม่เฉพาะข้อความหรือสำนวนที่ปรากฏในเอกสาร ซึ่งเป็นวัตถุแห่งการตีความเท่านั้น โดยส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า การค้นหาเจตนาต้องพิจารณาถึงบริบท และพฤติการณ์แวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้การตีความเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้กระทำมากที่สุด

3) การพิจารณาหรือตีความเอกสารในภาพรวม (Interpretation as a Whole)

ในกฎหมายของแต่ละประเทศต่างมีหลักการนี้ใช้บังคับ ไม่ว่าในการตีความนิติกรรมหรือสัญญาต่าง ๆ เพียงแต่อาจไม่ได้บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร ในกฎหมายไทยสามารถพิจารณาได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7123/2561 คู่สัญญากำหนดข้อตกลงในสัญญาโดยมุ่งให้ความสำคัญในเรื่องของราคาซื้อขาย และการผ่อนชำระเงินเป็น 3 งวด ไม่ได้มีการอ่านข้อความที่เป็นลายพิมพ์ที่ปรากฏในแบบพิมพ์สัญญาอย่างถี่ถ้วน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างข้อความตามแบบพิมพ์ และข้อความที่เขียนเพิ่มเติมด้วยลายมือ ส่งผลให้ข้อความ

[108] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5911/2544

[109] Ahmet Cemil Yildirim, **Interpretation of Contracts in comparative and Uniform law**, pp. 104-107.

[110] Arnold v. Britton [2015] UKSC 36

ในสัญญามีความสับสน การตีความสัญญาจึงต้องตีความโดยพิจารณาสัญญาทั้งฉบับ มิใช่เพียงข้อความตามแบบพิมพ์หรือข้อความที่เขียนเพิ่มเติมส่วนใดเพียงส่วนเดียว[111]

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกฎหมายระหว่างประเทศ หรือหลักการเกี่ยวกับการตีความอื่น ๆ ต่างปรากฏหลักการดังกล่าวนี้ เช่น มาตรา 1189 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และในกฎหมายอังกฤษต่างก็ยอมรับว่า การตีความต้องพิจารณาข้อความหรือข้อสัญญาประกอบกันทั้งฉบับ[112] หรือสัญญาต้องได้รับการตีความอย่างครบถ้วน[113] รวมถึงบทบัญญัติตามมาตรา 60 (CESL) มาตรา 4.4 (PICC) และมาตรา 8:105 (DCFR) ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ท้ายที่สุดแล้ว เมื่อตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 หรือการตีความเอกสารตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 แล้ว ยังไม่สามารถหยั่งทราบเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำเอกสารได้ ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นว่าอาจนำหลักการตีความสัญญาตามมาตรา 368 มาใช้พิจารณาว่า วิญญูชนทั่วไปที่ปฏิบัติต่อกันโดยสุจริต หรือตามปกติประเพณี จะดำเนินการเช่นไร ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศร

ยกตัวอย่างเช่น ก. ทำสัญญาซื้อขายรถยนต์กับ ข. โดยไม่ปรากฏในเอกสารสัญญาว่าจะให้ชำระราคาด้วยวิธีการใด ภายหลังจาก ข. ส่งมอบรถยนต์คันดังกล่าวแล้ว ก. ไม่สามารถติดต่อ ข. ได้ จึงไม่อาจทราบเจตนาที่แท้จริงว่า ข. ต้องการให้ชำระราคาอย่างไร เมื่อพิจารตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ร่วมกับปรากฏว่า ก. และ ข. ไม่เคยเข้าทำสัญญาในลักษณะนี้ หรือมีการเจรจานอกเหนือจากข้อความตามสัญญา จึงเป็นกรณีที่ไม่อาจหยั่งทราบเจตนาแท้จริงของ ข. ได้ ควรนำมาตรา 368 มาใช้พิจารณาว่า วิญญูชนทั่วไปที่ปฏิบัติต่อกันโดยสุจริต หรือตามปกติประเพณีจะดำเนินการเช่นไร ซึ่งในปัจจุบันนิยมชำระราคาโดยผ่านระบบของธนาคาร เนื่องจากมีหลักฐานในการทำธุรกรรม จึงอาจตีความได้ว่า ก. ควรชำระราคารถยนต์ให้แก่ ข. ผ่านระบบของธนาคารภายในกำหนดเวลา ซึ่งเป็นวิธีการที่วิญญูชนทั่วไปที่ปฏิบัติต่อกันโดยสุจริต หรือตามปกติแล้ว จะดำเนินการ

---

[111] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3386/2562

[112] Sir William R. Anson, **Principles of the English Law of Contract and of Agency in its relation to contract**, p. 139.

[113] North Eastern Railway v. Hastings [1900] A.C. 260 at 263

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การตีความเอกสาร คือ การค้นหาเจตนาอันแท้จริงของผู้กระทำ โดยมีเอกสารที่ได้กระทำขึ้นเป็นวัตถุแห่งการตีความ ซึ่งหมายรวมถึงการตีความในกรณีที่มีหลักฐานเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย ไม่จำกัดเฉพาะเอกสารสัญญา อาจเป็นเอกสารอื่นใดก็ได้ เช่น พินัยกรรม หรือประกาศ เป็นต้น รวมถึงเอกสารในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์เช่นเดียวกัน ไม่เพียงเอกสารในรูปแบบกระดาษเท่านั้น อาจเป็นเอกสารจากวัสดุอื่น ๆ เช่น แผ่นไม้ ผืนผ้า เป็นต้น

จากการศึกษาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตีความเอกสาร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย หลักการตีความสัญญาในกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายอังกฤษ และกฎหมายฝรั่งเศสตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส กฎหมายระหว่างประเทศ (CESL) รวมถึงกฎหมายแม่แบบ (PICC) และกฎต้นแบบ (DCFR) แล้ว หากข้อความตามเอกสารชัดแจ้งย่อมไม่จำต้องตีความเพื่อป้องกันการบิดเบือน ซึ่งในกฎหมายไทยยังมีข้อถกเถียงในประเด็นดังกล่าวอยู่ คือ แม้ข้อความจะมีความชัดเจนแต่ควรตีความเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตีความพินัยกรรม ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว

ในกรณีที่ข้อความตามเอกสารไม่ชัดเจน ต่างมุ่งเน้นการตีความเพื่อบังคับไปตามเจตนาแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำหรือตัวอักษร ตามมาตรา 171 หากไม่สามารถค้นหาเจตนาอันแท้จริงหรือเจตนาขัดแย้งหรือไม่ต้องตรงกัน ย่อมต้องพิจารณาบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความต่อไปโดยตามหลักการตีความนิติกรรมสัญญา ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาในแนวทางของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ มณีศร ลำดับต่อมาย่อมต้องพิจารณามาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ที่เรียกว่าการตีความเอกสาร ซึ่งนำมาพิจารณาทั้งในนิติกรรมหลายฝ่าย เช่น สัญญา และนิติกรรมฝ่ายเดียว เช่น พินัยกรรม เป็นต้น ท้ายที่สุดแล้วหากไม่สามารถหยั่งทราบเจตนาแท้จริงของผู้ทำเอกสารต้องพิจารณาว่าโดยปกติแล้ว วิญญูชนทั่วไปที่ปฏิบัติต่อกันโดยสุจริตจะดำเนินการเช่นไรในพฤติการณ์นี้ ตามมาตรา 368

อย่างไรก็ตาม แม้ไม่ปรากฏหลักการตีความเอกสารอย่างชัดเจนเช่นเดียวกับกฎหมายไทยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าในกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบที่เกี่ยวกับการตีความสัญญาต่างมีบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกับมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 เช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้ เมื่อเอกสารปรากฏถ้อยคำ ข้อความ หรือสัญลักษณ์ที่ไม่ชัดเจน มีความหมายมากกว่าหนึ่งนัย มีข้อสงสัย ส่งผลให้ไม่อาจบังคับไปตามนั้น กฎหมายได้บัญญัติหลักการที่จะนำมาพิจารณา ดังนี้

1) หลักการตีความไปในทางที่มีผลบังคับได้

2) หลักตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้

3) หลักความแตกต่างของภาษา

4) หลักอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง หรือการพิจารณาหรือตีความเอกสารในภาพรวม

เพื่อใช้คาดหมายเจตนาของผู้เข้าทำนิติกรรมตามบทสันนิษฐานของกฎหมาย และนำมาใช้พิจารณากรณีเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่ปรากฏบทบัญญัติในเรื่องนั้น ๆ

นอกจากนี้เพื่อความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับบทบัญญัติเรื่องการตีความในกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบ ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางในการตีความเอกสารดังนี้

ประการแรก เมื่อพิจารณาแนวทางในการตีความนิติกรรมซึ่งมีเอกสารเป็นหลักฐานแล้ว กรณีที่ข้อความไม่ชัดเจน มีช่องว่าง หรือไม่ตรงกับความประสงค์แท้จริงของผู้ทำนิติกรรม ต้องตีความการแสดงเจตนาเพื่อค้นหาเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำเอกสารตามมาตรา 171 เป็นลำดับแรก หากเจตนาอันแท้จริงไม่ต้องตรงกันหรือไม่สามารถค้นหาเจตนาที่แท้จริงของผู้ทำนิติกรรมจึงนำมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 มาพิจารณาแล้วแต่กรณี สุดท้ายแล้วหากยังไม่อาจทราบถึงเจตนาแท้จริงของผู้ทำเอกสาร ย่อมพิจารณาต่อไปว่าโดยปกติแล้ววิญญูชนทั่วไปที่ปฏิบัติต่อกันโดยสุจริตจะดำเนินการหรือประสงค์อย่างไรในพฤติการณ์ลักษณะเช่นนี้ ตามมาตรา 368

ประการที่สอง ตามมาตรา 10 และมาตรา 11 แม้ไม่ปรากฏข้อความว่า “และมิอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริง...” จำต้องค้นหาเจตนาที่แท้จริงตามมาตรา 171 เป็นลำดับแรกเช่นเดียวกับมาตรา 12 ถึงมาตรา 14 เนื่องจากกรณีที่ข้อความอาจตีความได้สองนัยตามมาตรา 10 หรือคำว่า “ในกรณีที่มีข้อสงสัย...” ตามมาตรา 11 ย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่อาจทราบเจตนาที่แท้จริงได้เช่นเดียวกัน

ประการที่สาม แม้มาตรา 11 ไม่ปรากฏคำว่า “เอกสาร” ในบทบัญญัติ และตามคำพิพากษาได้นำมาตรา 11 มาพิจารณาในกรณีมีข้อสงสัยในการทำนิติกรรมด้วยวาจาก็ตาม

แต่มิใช่การทำนิติกรรมด้วยวาจาตั้งแต่เริ่มต้น ประกอบกับในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติมาตราดังกล่าวไว้ในเรื่องการตีความเอกสาร จึงสันนิษฐานได้ว่ามาตรา 11 ควรนำมาวินิจฉัยเฉพาะกรณีการทำนิติกรรมที่มีเอกสารเป็นหลักฐานเท่านั้น

นอกจากนี้ในหลักการตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้มาตรา 11 เมื่อพิจารณาแล้วในกรณีที่ตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 ยังไม่อาจทราบถึงเจตนาที่แท้จริงของคู่กรณี ประกอบกับได้พิจารณาข้อเท็จจริงควบคู่กับบทบัญญัติในมาตรา 10 มาตรา 12 ถึงมาตรา 14 ตามลำดับแล้ว ไม่อาจบังคับไปตามบทสันนิษฐานของกฎหมายดังกล่าว สามารถนำมาตรา 11 มาพิจารณาโดยถือเป็นกรณีที่มีข้อสงสัย ซึ่งจากการศึกษาผู้เขียนพบว่าหลักการนี้สามารถนำมาปรับใช้ในกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบที่ไม่ได้บัญญัติหลักการซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการตีความสัญญาเรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้ เช่น ในกฎหมายฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติเรื่องการระบุจำนวนเงินหรือปริมาณเป็นตัวเลขและตัวอักษร หากในข้อสัญญามีการระบุจำนวนเงินหรือปริมาณเป็นตัวเลขและตัวอักษรหลายตำแหน่งไม่ตรงกัน โดยไม่อาจทราบถึงเจตนาของคู่สัญญา และการตีความตามมาตรา 1911 อาจมีผลได้หลายนัยหรือมีผลทุกนัย จึงเป็นกรณีที่ปรากฏข้อสงสัย สามารถนำหลักการตีความเป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้ตามมาตรา 1190 มาใช้พิจารณาได้ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงสนับสนุนการพิจารณาในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน

ประการที่สี่ ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นว่า จากการศึกษาคำพิพากษาของศาลซึ่งได้วินิจฉัยเกี่ยวกับการตีความ ปรากฏหลักการซึ่งเห็นควรนำมาบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความเอกสารของไทยมีความชัดเจน คือ การตีความเอกสารในภาพรวม แม้ว่าจะมีการบัญญัติไว้ในมาตรา 14 ความว่า “ในกรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา ไม่ว่าจะเป็นฉบับเดียวกันหรือหลายฉบับก็ตาม...” แต่การตีความในมาตรา 10 ถึงมาตรา 13 ต่างจำเป็นต้องนำหลักการดังกล่าวมาพิจารณาด้วยหากปรากฏเอกสารหลายฉบับซึ่งเกี่ยวข้องกัน

ประการสุดท้าย เพื่อพัฒนาหลักการตีความเอกสารตามกฎหมายไทยให้เป็นระบบและมีรูปแบบสอดคล้องกับกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายแม่แบบ และกฎต้นแบบ เห็นควรพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อบัญญัติหลักการพิจารณาพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะส่งผลให้บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความ

เอกสารของไทยมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ยกตัวอย่าง ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171/1 *“การค้นหาเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนา ให้พิจารณาจากกรณีดังต่อไปนี้*

(1) การเจรจาเบื้องต้น

(2) การดำเนินการภายหลังเข้าทำนิติกรรม

(3) แนวปฏิบัติระหว่างกัน

(4) ความหมายโดยทั่วไปของคำศัพท์และสำนวนที่เกี่ยวข้อง

(5) ลักษณะและวัตถุประสงค์ของนิติกรรม

(6) ปกติประเพณี

(7) หลักสุจริตและข้อตกลงที่เป็นธรรม”

นอกจากการตีความการแสดงเจตนาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 ที่ให้ตีความเพื่อมุ่งเน้นบังคับตามเจตนาแท้จริงซึ่งอาจเป็นเจตนาภายในหรือเจตนาภายนอกแล้ว การบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา 171/1 จะเพิ่มความชัดเจนในการตีความเอกสาร โดยการกำหนดแนวทางในการพิจารณาเพิ่มขึ้น ไม่เพียงพิจารณาจากถ้อยคำ สำนวน หรือตัวอักษรตามเอกสารเท่านั้น ยังสามารถพิจารณาถึงพฤติการณ์อื่น ๆ ซึ่งครอบคลุมมากกว่า เช่น ทำสัญญากู้เงินจำนวน 1,000,000 บาท กำหนดชำระงวดละ 100,000 บาท จำนวน 10 งวด โดยระบุในสัญญาว่าจำนองที่ดิน โฉนดหมายเลข 1111 เป็นประกันการชำระหนี้ หากพิจารณาตามมาตรา 171 และแนวคำพิพากษาเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาย่อมชัดเจนว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญากู้ยืมเงิน เมื่อสัญญามีข้อความชัดเจนย่อมไม่จำต้องตีความ แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่าคู่สัญญาตกลงซื้อขายที่ดินในราคาเพียง 800,000 บาท เมื่อพิจารณาตามมาตรา 171/1 (1) ในเรื่องการเจรจาเบื้องต้นระหว่างคู่สัญญา ข้อความดังกล่าวจึงไม่ได้แสดงเจตนาอันแท้จริง ย่อมไม่อาจบังคับไปตามนั้น ต้องบังคับไปตามเจตนาอันแท้จริงตามมาตรา 171 เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กันย์กัญญา ใจการวงค์สกุล, **กฎหมายแพ่ง หลักทั่วไป (Civil Law : General Principles)**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564).

- กิตติศักดิ์ ปรกติ, **การตีความการแสดงเจตนา**, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา วิชา น.101, 2562).

- กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, **นิติกรรม สัญญา และคำมั่น**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565).

- เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม, **หลักการตีความสัญญา**, นิตยสารบทบัณฑิตย์, เล่มที่ 72 ตอนที่ 2 (มิถุนายน 2559).

- ไชยยศ เหมะรัชตะ, **หลักกฎหมายนิติกรรม-สัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2561).

- ณรงค์ วิทยไพศาล, **หลักการตีความเอกสาร : เกณฑ์วินิจฉัยกฎหมายเพื่อความเป็นธรรมในสังคม / ลอร์ด เดนนิง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรศาสตร์, 2535).

- ดาราพร ถิระวัฒน์, **กฎหมายสัญญา สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538).

- บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิทุร), **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240**, (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยพิทยา, 2447-8).

- ประกอบ หุตะสิงห์, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2517).

- ประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, **กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป : คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2554).

- ปรีดี เกษมทรัพย์, **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพรองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สิงหพันธุ์**, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2526).

- ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม), **บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทธาหรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1**, (พระนคร: สำนักพิมพ์นิติสาส์น, 2471).

- ภารวีร์ กษิตินนท์, **การใช้หลักสุจริตในการตีความสัญญา**, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550).

- ภิรมย์พร สุดใจ, **การตีความพินัยกรรม**, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556).

- ศนันท์กรณ์ (จำปี) โสตถิพันธุ์, **คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ 24 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564).

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, **ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ตอน 1**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ม.ป.ป.).

- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, **พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://dictionary.orst.go.th/

- อรุณ ภาณุพงศ์, **รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534).

- ธนกฤต วรธนัชชากุล และคณะ, **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับอ้างอิง บรรพ 1 หลักทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560).

- ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, **การตีความกฎหมาย**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, 2523).

- Ahmet Cemil Yildirim, **Interpretation of Contracts in comparative and Uniform law**, (The Netherlands: Wolters Kluwer, 2019).

- C.H. Beck Hart Nomos, **Common European Sales Law (CESL): Commentary**, Reiner Schulze ed. (München: Hart Publishing, 2012).

- Christian von Bar and Eric Clive, **Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group)**, (New York: Oxford University Press, 2010).

- Kim Lewison, **The Interpretation of Contracts**, (London: Sweet & Maxwell, 1989).

- Sir William R. Anson, **Principles of the English Law of Contract and of Agency in its relation to contract**, (Clarendon Press, 1959).

- Elias E. Savollos, Galvin and Richard F., **Reasoning and the law : the elements**, (Belmont, Calif.: Wadsaorth, 2001).

- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, **พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://dictionary.orst.go.th/

- Luigi BERLINGUER and Klaus-Heiner LEHNE, **COMMON EUROPEAN SALES LAW (CESL)** [Online], Source: https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-connected-digital-single-market/file-common-european-sales-law/